

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVENI LIST

LETNIK XLIX.

1927/28.

7.

VSEBINA:

RAZPRAVE

1. Prof. dr. K. Ozvald: »Nova« šola. (Konec.) 173
2. Ljudevit Stiasny: Lev Nikolajevič Tolstoj kot pedagog. (Nadaljev.) 177

IZ ŠOLSKEGA DELA

1. Albin Spreitz: Iz prakse za prakso. (Konec.) 182
2. Eliza Kukovec: Povest v šoli. (Nadaljevanje.) 182

UČITELJSKO SAMOIZOBRAŽEVANJE

1. Jože Pahor: O нравni vzgoji. (Nadaljevanje.) 188

RAZGLED

- A. Slostvo: Осене: Др. Душан Раичић: Посебна дидактика. II. (P. Flere). Književna naznanila: Silvo Kranjec: Zgodovina Srbov. — Ivo Jančič: Risanje. — Душан Ружић: Дечји свет. (F.) Nove pedagoške knjige. 193
- B. Časopisni vpogled: Bibliografija važnejših časopisnih člankov v januarju in februarju 1928. 195
- C. To in ono: † Lj. M. Protić. — Verski pouk v resolucijah novega prosvetnega programa. (Frančev.) — Duh naših šol v učnem in vzgojnem pogledu v resolucijah novega prosv. programa. (L—č.) — Drobne pedagoške novice. — Dr. Fr. Derganc: Filozofski slovar. (Nadaljevanje.) 195

Glavni in odgovorni urednik: A. Skulj v Ljubljani. — Izdajatelj Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren A. Skulj v Ljubljani. Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.
Predstavnik: Franc Štrukelj v Ljubljani.

UČITELJSKA TISKARNA

V LJUBLJANI, FRANČIŠKANSKA ULICA 6

Je najmoderneje urejena in izvršuje vsa tiskarska dela od najpreprostejših do najmodernejših

Tiska šolske, mladinske, leposlovne in znanstvene knjige; ilustrirane knjige v eno- ali večbarvnem tisku; brošure in knjige v vseh nakladah; časopise, revije in mladinske liste.

Okusna oprema ilustriranih katalogov, cenikov in reklamnih listov. Lastna tvornica šol. zvezkov. Založba in uprava Sokoliča in Naše radosti.

UČITELJSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

prodaja slovenske znanstvene, strokovne, leposlovne, pripovedne in mladinske knjige kakor tudi knjige za osnovne, srednje in obrtne šole ter ima v zalogi vsakovrsten papir, pisalni, risalni in šolski pribor in učila kakor tudi umetne in pokrajinske razglednice v največji izbiri.

„Popotnik“ izhaja v zvezkih 15. dné vsakega meseca in stane na leto 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 12'50 Din; posamezni zvezki stanejo 5 Din

Naročnino in reklamacije sprejema upravništvo listov UJU, poverjeništvo Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: Pavel Flerè, Beograd, Nebojšina br. 24.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVENI LIST

LETNIK XLIX.

MAREC 1928.

ŠTEV. 7.

PROF. DR. K. OZVALD:

»Nova« šola.

(Za razmišljanje o možnostih in mejah.)

(Konec.)

Nikar pa s tem ne bodi zatrevana abotnost, da bi za šolo bilo najboljše, če ostane vse tako, kakor je bilo — »takrat v starih časih«. Kajti šola je instrument kulturnega življenja ter se izpreminja ž njim vred, to se pravi, vzporedno z oblikami gospodarstva, socialnih razmer, znanstva in tehnike itd. In ob svojem dejanskem izvrševanju didaktičkih pa pedagoških nalog iskati duhovni stik šole z novimi smermi in nalogami življenja, bi naj ne bilo učitelju le omogočeno, marveč bi naj bila celo njegova kulturna dolžnost — kajpak samo pod tem pogojem, da čuti v sebi dovolj intelektualnih in moralnih sil, ki so k temu potrebne, zlasti pa tisti glas kulturne vesti, katerega je Prešeren toli fino označil z besedami: »ak duh te žene«.

Samo da bi tak iskatelj novih poti moral uvaževati dvoje: a) Imel bi naj trdno na pameti, da je prva in glavna učitelju dana naloga, otrokovo dušo s pomočjo pouka in vzgoje oblikovati in da eventualno eksperimentiranje z otrokovo dušo ne sme biti izvrševanju te naloge v kvar. In da bi torej vsako zavažanje nepoklicanih povprečnikov h kakemu lahkomiselnemu eksperimentiranju bilo — pedagoški zločin. — b) Tudi uspešni orač te ledine bi naj samega sebe nikar ne smatral za nezmotljivega, ampak bi naj z zaupanjem gledal tovariša, ki skuša morebiti po drugačni poti to doseči, kar bi najbolj ustrezalo svrham pouka in vzgoje, ali pa ki se pošteno drži vere v moč »starih resnic«.

In pa še to! Kakih malenkostnih, četudi morda fletkano izgledajočih krparij ali pa raznih kapric »sentimentalne«¹ pedagogike bi se na noben način ne smelo izklicavati za — novo šolo!

A pedagoška reforma, ki res zasluži to ime, mora iti v globino, to je, biti organsko zakoreninjena v novih življenskih nalogah, ki stopajo v tej ali oni dobi z nujnostjo na dan zato, ker se je tako

¹ Gl. Friedrich Glaeser, Sentimentale Pädagogik. («Erziehung», II., 8. zv.)

in tako izpremenil ves kulturni položaj. In tudi današnja kultura se nahaja v krizi, v težki krizi, kakor to pač na ves glas izpričuje sodobno gospodarstvo, politika, socialno življenje, verstvo, morala, deloma umetnost in v nekem oziru celo i znanstvo. Veliko tega, kar je doslej veljalo glede poedinca in vkupnosti za obvezno, izgubiva svojo normativno moč, a nov kulturni ideal se še niti v obrisih ne kaže na obzorju.

Ker pa šola ni proizvajalec kulture, ampak jemlje izobraževalno vsebino z raznih poprišč kulturnega življenja, zato je resnična, to se pravi taka reforma vzgojstva, ki bi segala »do dna« ali, kakor je dejal Goethe, »do mater«, to je do duhovnih virov življenja, danes, v dobi tako razklane kulture — nemogoča. A reformirati, preoblikovati le take posameznosti, ki leže bolj na površju ali pa na robu pouka in vzgoje, bi se reklo, šivati zaplato na zaplato!

Iz vsega tega pa sledi, da je porazdeljevanje učiteljstva v dvojeto boro v, češ, kdor ni za »delovno šolo«, ta je pedagoški reakcionarec — kvarno beganje duhov, ki mu je oče pedagoški diletantizem. A za tisto glasno snubitev učiteljskih začetnikov in začetnic, ki se pojavlja in nevšečno kriči, da je edinole pod zastavo delovne šole pedagoška zmaga dosegljiva, se mi niti izraz demagogija ne zdi prehud.

*

Ni dvoma, da prej ali slej, ob svojem času pedagoški genij, skoraj bi rekel pedagoški Mesija kulturnemu človeštvu prinese šolo, ki bo prešinjena z novim, to se pravi iz nove kulture izpočetim duhom. Prej ali slej! A danes še ni tozadevnih znamenj na pedagoškem nebu. Da je sedanji duh časa protiven velikim šolskim reformam, o tem je pač dovelj glasen memento izjalovljeni poizkus v Avstriji, ki se je s tolikim zamahom pred nekaj leti lotila reformiranja. »Avstrijski zgled je zanimiv že zato, ker je začel z velikim elanom in končal s prostovoljnim kompromisom, da je rešil vsaj nekaj glavnih reformnih zahtev, ki bi bile sicer v nevarnosti, da sčasoma propadejo — kot kaže Nemčija ali Češkoslovaška.«¹

Kdor si dandanes lasti kaj več pedagoške besede, osobito pa kdor bi hotel sedanji pedagoški položaj kritizirati ali kaj globlje reformirati, ta ga pač mora pred vsem drugim — razumeti. A resnici na ljubo se mora reči, da sodobnost niti ne premore zadovoljivega odgovora na fundamentalno vprašanje: kaj je v svojem jedru učiteljski poklic? In to je pač silno fatalen položaj! »Ako bi danes kar na mah vse naše vzgojstvo preokrenili v smislu te ali one teorije, bi nastala nevarnost, da nam pedagoško življenje otrpne v mrazu kakšne miselne konstrukcije.« (A. Fischer.)

¹ Gl. L. Sušnik, Avstrijska šolska reforma. (»Čas«, 1927/28, 2. zv. str. 110.)

In tako nam torej danes ne more biti dana druga naloga, nego — se čim vestneje pripravljati na prihod nove šole, to je z novim duhom prešinenega pouka in vzgoje. »Bodite pripravljeni!«, to geslo naših skavtov velja tudi sedanjemu učiteljstvu, ako nočemo, da nas življenje, ta neizprosno strogi izbiralec in sodnik, kedaj iznenadi nepripravljene ter — prehiti. A za največ uspeha pri delu bi ob sedanjih razmerah tudi tukaj utegnili jamčiti — samopomoč. To pa v tej obliki, da se kulturna sredstva in pa lepe možnosti, ki jih nudijo naši »Pedagoško-didaktičski krožki«, začno kar najplodovitejše izkoriščati.

Da pa bi se mi ne očitral kulturni in pedagoški pesimizem ali vsaj akademska abstraktnost, prinašam povsem konkreten delovni program. Objavljam zaenkrat sledečih desetero pedagoških tez in vprašanj, katerih broj bi se dal kajpada pomnožiti, ter predlagam, da jih omenjeni krožki v neprestanem medsebojnem kontaktu vzemo v čim resnejši pretres:

1. Iz kakega razloga se ponajveč ustanavljajo raznih vrst šole? Ali odločuje pedagoška ideja ali različni »interesi« (državni, gospodarski, družabni, verski, politični...)? V čegavem imenu torej nastopa in vrši svoj poklic profesionalni učitelj?

2. Moč in pomen žive tradicije v kulturnem razvoju naroda.

3. Katere naloge ima šola z ozirom na bodoči poklic in na splošno (»človeka« zadevajočo) izobrazbo učenca?

4. Razmejitev didaktičskih pa pedagoških nalog učitelja na javni šoli.

5. Ali je opravičen tak »delovni pouk«, ki bi ne bil več pouk?

6. Odločilni vpliv učitelja in vzgojitelja ne prihaja iz tega, kar zna, kar uči in kar dela, temveč samo iz tega, kakršen — je. Kaj sledi iz tega za razne oblike sodobnih reformatorskih teženj (pedagoške ideje, programi, poizkusi, organizacijska načela itd.)? Kaj za izobraževanje učiteljskega naraščaja, zlasti za ogromno število tistih povprečnikov, ki niso »rojeni« za vodstvo mladih duš?

7. Sodobni način kulturnega življenja hoče, da se otrok premišljeno uvaja v resnobo delovnega življenja. Kaj bodi torej izhodišče učiteljevemu postopanju: ali stvar (učni načrt) ali otrokov jaz (doživljanje)?

8. Dolžnosti učitelja in učenca so bolj bistvena stran vzgojnega procesa, nego pa njune pravice.

9. Vloga »avtoritete« in »svobode« v šolskem življenju.

10. Na vseh popriščih sodobne kulture (znanstvo, filozofija, tehnika, umetnost, gospodarstvo, družba, država...) srečavamo danes hrepene-nje po vodilnih možeh in ženah z vzgojiteljski usmerjeno dušo. Ali bi tako »pedagogiziranje« vsega življenja bilo prav ali ne? —

Pa poreče kdo, da pretresanje takih in podobnih nalog pomeni bolj trd oreh. No, nič ne ugovarjam, ampak bi rajši odvrnil, da so peda-goška vprašanja po svojem bistvu — težka vprašanja. Njihova narava je namreč taka, da, če ti je za centralno jedro teh vprašanj in ne samo za lupino, z nujnostjo vodijo tja do virov življenja, to je do počel svetovnega in življenskega naziranja. Toda znoj, ki ga zahte-vajo, ni previsoka cena, če uvažuješ, da bi nagrada za pravilno rešitev bila — pravilno vzgojena mladina, ki je pač edino poroštvo boljše bodočnosti.

A za vodilo pri diskutiranju teh vprašanj bi priporočal sledeče publikacije s pedagoškega književnega trga:

I. Cohn, Befreien und Binden. Zeitfragen der Erziehung überzeitlich betrachtet. 1926.

A. Fischer, Erziehung als Beruf. 1922.

G. Kerschensteiner, Die seelische Veranlagung zum Erzieher- und Lehr-beruf. 1920.

Th. Litt, Möglichkeiten und Grenzen der Pädagogik. Abhandlungen zur gegen-wärtigen Lage von Erziehung und Erziehungstheorie. 1926.

Isti, »Führen oder wachsen lassen.« Eine Erörterung des pädagogischen Grund-problems. 1927.

E. Spranger, Gedanken über Lehrerbildung. 1920.

E. Spranger, Kultur und Erziehung. 1923.

To in ono bi utegnili pojasniti tudi moja »Kulturna pedagogika« (1927).

Za daleko in globoko segajoče reforme na kateremkoli področju kul-ture je treba, da pravi čas najde dorasle mu ljudi. Z ozirom na vzgojstveno področje bi se to reklo, da ima najti — skrbno pri-pravljen učiteljski stan. Toda — gut Ding braucht Weil'. Zato pa bodi prevelika neučakanost pomirjena z elegično pesmijo čuvaja iz eksilske dobe izraelskega ljudstva (gl. knjigo preroka Jesaja, 21. pogl.): Prihaja glas iz edomskega Seira: »Čuvaj, koliko časa bo še noč?« In čuvaj odgovarja: »Pride jutro, toda še je noč! Ako hočete izvedeti, pridite drugič!«

Da, drugič. To se pravi — nekoč, ob svojem času...

LJUDEVIT STIASNY:

Lev Nikolajevič Tolstoj kot pedagog.

(Dalje.)

7.

Med zadnjim šolskim letom se je pripetilo pri nas skoraj vsak dan kaj novega. Neki dan smo sedeli v šoli in se učili. Kar pride k nam Lev Nikolajevič in reče: »Veste, kaj vam povem?« Vlekli smo na uho in si mislili: »Kaj neki?« »Jutri pridejo k nam gimnazijci iz Tule s svojimi učitelji; hočejo vedeti, kdo se bolje uči, oni ali mi.«

Drugo jutro se prične tekma. Zgodaj smo stali pri črni tabli in računali naloge. Naloge same niso bile tako težke, kakor strah in bojazen pred novodošlimi, posebno začetkoma. Toda premagali smo bojazen in oni sramovanje. Začeli smo z reševanjem iste naloge, ki je bila ob istem času naložena njim in nam. In pričelo se je prepisovanje, deljenje, množenje, odštevanje in računanje z drobci in tako smo se vtopili v nalogo, da smo čisto pozabili na naše tekmece. Prva sta bila gotova Romancov in Kozlov, ki sta rekla Levu Nikolajeviču: »No, ali sva nalogo prav izračunala?«

Lev Nikolajevič pravi: »Mislim, da prav!« in se obrne do učitelja gimnazijcev: »Mi smo gotovi, dobili smo pravo število.« — »Tudi mi bomo takoj gotovi,« odvrne učitelj. Vsa tabla je bila popisana s števili, a vendar je bilo naloga napačno rešena.

Lev Nikolajevič se prijazno obrne k nam, in ne da bi hotel koga sramotiti, pravi: »Lepo, dobro ste naredili, le tukaj pri drobcih ste nekaj izpustili. Drugače je šlo vse dobro.«

V vsem, kar smo se učili v šoli, smo tekmovali z gimnazijci in nismo zaostali v nobenem učnem predmetu za mestnimi gospodiči. Poslovili smo se od njih prijazno kot enakovredni in Lev Nikolajevič je bil z nami kakor z njimi zadovoljen. Ko so odšli, je rekel le: »Naj enkrat pomislijo!«

8.

Poleti je odpotoval Lev Nikolajevič v step pri Samari. Vzel je seboj mene, mojega tovariša Černova in svojega slugo Aleksija Stepanoviča. Po dolgi vožnji smo prišli v step Baškirov pri Samari, kjer smo ostali dva meseca.¹

Neko jutro sedimo pri čaju, žlobudramo in se šalimo. Pa pride Baškir Carin in izroči Levu Nikolajeviču pismo: »Za Vas, knez Tul!« Lev Nikolajevič vzame pismo in ga odpre. Napeto smo gledali Leva Nikolajeviča, radovedni, kaj nam bo povedal o pismu, ki je bilo dolgo štiri ozko popisane strani. Lev Nikolajevič ga hitro prelista in naenkrat postane čmeren. Nismo se upali ga vprašati, kaj se je zgodilo, videli pa smo, da ga je nekaj razljutilo. Ko prebere pismo do konca, pravi: »Aleksej Stepanovič!« — »Kaj zapove Vaša svetlost?« — »Pri nas v Jasni Poljani se je pripetilo nekaj novega.« — »Kaj, Vaša svetlost?« — »Tam se godi, Bog ve kaj. K nam so prišli v hišo žan-

¹ Kakor je bilo omenjeno že v IV. poglavju, je v letu 1862. Tolstoj obolev. Najbrže mu je škodovala njegova neumornost pri pouku. Sklenil je odpotovati v step, kjer naj bi se zdravil s »kumisom«, t. j. kobiljinim mlekom, ki se dobi v tatarskih vaseh in ki se priporoča v Rusiji za zdravljenje pljučnih bolezni. — Morosov v svojih spominih obširno opisuje odhod, potovanje in bivanje v stepi. Radi pomanjkanja prostora objavljam le vrnitev domov.

darji in policaji ter izvršili hišno preiskavo; vse so premetali, vse moje knjige, liste, mnogo škode so napravili. To je strašno! To je strašno! In kaj so iskali? Teto so prestrašili, jo zapodili iz sobe, razrili njeno posteljo. To je strašno, to je razžaljenje. Tega ne morem dovoliti. Pisal bom, pisal bom na najvišjega gospoda. Kaj takega ne smem pripustiti!« In Lev Nikolajevič je hodil razjarjen po klobčici, pri tem je mrmral le: »hm, hm!«

Aleksej Stepanovič je pobesil oči ter je molčal.

Lev Nikolajevič je hodil nekaj časa sem in tje, pogledal je potem mene in Černova, dasi ne »tako veselim smehljanjem kakor navadno in je rekel: »Ej pijmo kumis, potem bo vse minilo.« Toda to pot se niso hoteli posrečiti dovtipi pri pitju kumisa. Čmerni smo postali, Lev Nikolajevič pa se je sčasoma umiril in pripovedoval nam je vzrok hišnega preiskovanja. Vzrok je bil, da so ga radi šole v Jasni Poljani sumničili hudodelstva zoper državo.¹

Vrnili smo se domov. Dospevši v vas, sem čutil, da je na tujem dobro, doma pa še mnogo bolje. Pri dohodu so prišli vsi tovariši in Levu Nikolajeviču čestitali k vrnitvi, Lev Nikolajevič pa je bil zelo vesel, da je videl stare znance.

Naše šole v tem letu niso otvorili, nekaj se je začelo podirati.

9.

Od onega časa je preteklo petdeset let. Starček sem že. Toda moji spomini na šolo Leva Nikolajeviča in na njega samega so še popolnoma sveži. Dajejo mi vedno nov pogum, posebno ako se mi pripeti kaj neljubega. V takih težkih minutah se umaknem v samoto in si obujam spomine iz svojega življenja. Kako se mi je godilo? Kaj sem bil? Tedaj pa obtičim vedno pri šoli v Jasni Poljani in Levu Nikolajeviču.

Vidim se kot desetletnega učenca, vidim mladega, veselega Leva Nikolajeviča, sankanje s strmega hriba, vesela rvanja z Levom Nikolajevičem, kepanje, razne igre, izprehode po gozdu in livadah, spominjam se pogovorov na terasi, naših pripovedk o čarovnikih... Zbudim se tako rekoč in ne čutim se kot prhljiv starček, čigar življenje doteka, temveč kot učenec, kot desetletni deček. In nikdar nisem izgubil spominov na one srečne, svetle dni svojega življenja in jih tudi ne bom nikdar izgubil. Moja ljubezen do Leva Nikolajeviča, ki se je takrat vnela v meni, gori svetlo v moji duši in mi razsvetljuje moje življenje.«

V zadnjih letih se večkrat čuje pritožba, da je v naših osnovnih in v srednjih šolah sedaj premalo solnca, premalo ljubezni. Posebno v sedanjih časih bi morala biti vsakemu učitelju in vzgojitelju ljubezen zvezdavnica.

Ako je učitelj mož ljubezni, potem bodo izšli iz šole možje, ki bodo v svojem delovanju vsepovsod skušali pomagati bednemu človeku in pri našli bodo človeški družbi srečo, ki jo dandanes tako zelo pogrešamo.

Posebno v tem oziru naj bode slovenskim učiteljem v vzor Lev Nikolajevič Tolstoj.

¹ Hišna preiskava se je izvršila na podlagi lažnjive obdolžitve. Obdolžili so Tolstega, da je razširjeval revolucionarne proklamacije. Preiskava, ki je bila sicer brezuspešna, je tako razsrdila Tolstega, da je zatvoril svojo šolo. Menil je, da je njegova šola ponižana v očeh ljudstva.

VI. Izogibaj se kaznovanju učencev, ker kazni ni primerno vzgojevalno sredstvo.

V časih, ko je ustanovil Tolstoj svojo šolo v Jasni Poljani, so posebno v nemških šolah slavili učitelje, ki so se odlikovali z uspehi s tako zvano železno disciplino. Stroga disciplina se je splošno upoštevala kot glavni dokaz uspešnega delovanja učiteljevega. Vsak učitelj se je torej vestno trudil, da so bili njegovi učenci vzorno mirni tako med poukom, a tudi pred poukom. Kakor hitro je pa kak učenec le količkaj prekoračil strogi šolski red, je bil kaznovan. Palica se je takrat na osnovnih šolah torej prav pridno uporabljevala. Kako zelo je bila takrat palica tudi pri nas v časih, nas pouči narodni pregovor: »Šiba novo mašo poje.«

Drugače je bilo v šoli Tolstega. Telesno kaznovanje učencev je bilo strogo prepovedano, pred poukom, v odmorih in glede vedenja pri sedenju in stanju pa je vladala polna svoboda. Začetkoma je Tolstoj kaznoval nekaj učencev, toda pri določitvi kazni so sodelovali tudi njegovi učenci. Kmalu pa je zavrnil posebno nekatere neprimerne kazni, ki so potem sčasoma izginile tudi iz drugih šol. Ako se je učenec zlagal ali ako je kaj vzel svojemu součencu, pritrdili so mu namreč na hrbet listek z napisom »lažnik« oziroma »tat« ter ga potem vodili po šoli in po njeni okolici.

Tolstoj zagovarja v svojem pedagoškem listu, da šola nima pravice kaznovati svojih učencev. Sam vendar pripozna, da so stare navade tako vplivale nanj, da se je včasih oddaljil od tega pravila.

Iz Tolstega pedagoških spisov je razvidno, da je vladal v tej šoli pred poukom in v odmorih včasih nered. Med njegovim opisom šole v Jasni Poljani v letu 1862 in med Morosovim je vendar velika razlika. Tolstoj je bil velik nasprotnik vojaškega reda v šoli, zato je povdarjal te nered, češ da je kljub popolni svobodi vzdržal pri pouku dobro disciplino. Morosov pa teh neredov niti ne omenja, kar kaže, da so se redkokdaj pripetili in sicer večinoma bolj začetkoma.

Sčasoma pa je vladal v tej šoli kljub vsej prostosti tudi pred poukom in v odmorih primeren red. Tolstoj pripoveduje: »Prekinimo pouk v okrajni ali v kakšni nemški šoli in naročimo učencem, naj nadaljujejo svoje opravilo med našo odsotnostjo. Ako gremo čez pol ure k vratom, slišimo, da so učenci glasni ter da se zabavajo. V naši šoli smo napravili tak poizkus večkrat. Ako smo med uro zapustili razred in smo čez dalj časa prišli k vratom, smo se lahko prepričali, da so se učenci medsebojno izpraševali in popravljali ter da se niso zabavali.«

Tolstoj je vedno pazil, da so vsi učenci pozorno sledili pouku. To razvidno najbolj iz spominov Vazilija Morosova, ki pa pripoveduje tudi, da ga je nekoč kaznoval Tolstoj, ker je med poukom nagajal svojemu

starejšemu součencu. Tolstoj omenja v svojem pedagoškem časopisu: »Nikdar nisem zapazil, da bi šepetali učenci med poukom, da bi se suvali, da bi se skrivoma smejali ali da bi kdo zatožil svojega součenca pri učitelju. To se je le parkrat pripetilo od učencev, ki so došli iz drugih šol, a smo jih takoj odvadili.«

Tolstoj je učil svoje učence, da smejo zapustiti šolo, kadar le hočejo. A to dovoljenje so uporabljali učenci le parkrat v mesecu. Ako bi se to pripetilo večkrat, bi to zelo škodovalo pouku. Tako je pa po mnenju Tolstega le učitelje obvarovalo večjih napak. V šoli Tolstega so poučevali dnevno pet, šest ali sedem ur — včasih pa tudi dalj časa. Včasih je v svoji vnemi pozabil učitelj, da je sobota ali dan pred praznikom ter da mora pravočasno izpustiti učence, da ne zamudijo običajnega kopanja. Ako se je pa spomnil ta ali oni učenec, da doma vođa v kotlu že vre ter je vstal, spomnili so se tudi drugi učenci, da je čas iti domov, in hipoma je bila soba prazna. Ta odredba pa je podžigala učitelje, naj se potrudijo, da bo pouk vedno zanimiv. Ako bi bil pouk dolgočasen, bi se jim lahko dogodilo, da bi jim učenci predčasno popihali domov.

Iz spominov Morosova je razvidno, da je bil za spoznavanje potrebe za red v prvi vrsti merodajen vpliv učitelja Tolstega. Tolstoj otrok ni silil k redu z strahovalnimi sredstvi, z opominom in s kaznijo, temveč jih je privedel do tega prepričanja z resnostjo svoje osebe. O kaznovanju pa nam pripoveduje sam, da ga je njegov vzgojitelj nekoč nezasluzeno zaprl v sobo in mu zagrozil s tepenjem. »Najbrže,« pravi Tolstoj, »izvira iz tega dogodka v meni intenziven stud in odpor proti vsaki sili.«¹

Tozadevna naziranja Tolstega se povsem skladajo z modernimi pedagoškimi zahtevami. Zdravniki in fiziologi trdijo, da je krepkemu razvijanju teles najugodnejša telesna prostost, trajno mirovanje telesa pa da naravnost škoduje razvijanju življenskih sil. Telesno zdrave otroke bi tedaj gojili, ako bi jih puščali telesno proste. Požegar Avguštin piše: »Šolska disciplina ne sme biti izraz zadržanih življenskih procesov, ampak le pojav družabnega življenja otroškega. Kdor v šoli mirno sedi, ker ga vladam s fizično močjo, je toliko discipliniran kakor tiger v zverinjaku, ki se boji železnega droga ali biča, a o priliki krotilca raztrga. Disciplina je naravna duševna prostost, a ne zavest o telesni moči.«²

Kdor obišče v New Yorku v delavskih okrajih osnovne šole, se bo čudil, kako izvrstna je tu disciplina brez vsake uporabe telesne kazni. Če pa vprašamo učitelje ali učiteljice, s katerimi sredstvi vzdržujejo disciplino, dobimo odgovor: »Z javnim mnenjem razreda!« Učitelji se zvežejo z boljšimi elementi v razredu in ti drže red. Znani Friderik För-

¹ Birnkov P.: Lev N. Tolstoj's Biographie u. Memoiren.

² Požegar Avguštin: Telesni siločut in njegova higijena. Popotnik 1908.

ster, ki se bavi z npravstvenim vzgojeslovjem, zagovarja samovlado učencev po ameriškem vzorcu in sestavi.¹ Nekaj podobnega smo dobili iz Amerike s »Podmladkom R. K.« in tudi pri nas v nekaterih šolah sedaj učenci sami kaj dobro skrbijo za red v šolskih sobah, v šolskem poslopiju in pred poukom.²

Da se pri vzgoji lahko shaja brez uporabe telesne kazni, se prepričamo najlaže v zavodih za npravno zanemarjeno deco. V te zavode sprejemajo večinoma deco, pri kateri ni več pomagala doma nobena še tako kruta telesna kazen. V teh zavodih pa ni samo izobčena vsaka telesna kazen, tudi drugače se kaznuje le redko in le v izvanrednih slučajih. Otroke navajajo k redu z milino, ne z ostrostjo, a najpriljubljenejše so razne igre, ki se jih udeležujejo tudi vzgojitelji. Izobčenje od takih iger je v teh zavodih najobčutljivejša kazen, ki se uporablja.

Kako veliko privlačno silo imajo za učence otroške igre in kako lahko zelo izboljšajo celo šolski obisk, sem se že pred 30 leti prepričal v Radovljici. Nastala je zelo ostra zima in nad dva meseca je kazal toplomer — 20° R. Smilili so se mi posebno oddaljeni učenci, ki so prišli vsi premrazeni v šolo. Vsak dan sem bil že dober četrť ure pred začetkom pouka v učilnici. Pazil sem, da se učenci niso tiščali peči. Takoj pri vhodu v sobo je vtaknil vsak učenec roke v mrzlo vodo ter se je potem dobro obrisal. Nato so si slekli čevlje in so hodili v nogovicah toľko časa po šoli, da so se v noge dobro ogreli.

Tisto zimo je bil sneg kaj trđ in za sankanje kaj pripraven. Pokazal sem učencem, kako se vozimo planinci po snegu s hriba in učenci so se zelo zabavali s tem. Prav vsak dan smo se v opoldanskem odmoru drsali in učenci so se vračali sveži v šolo. Učence je zanimal pouk, a imeli so razentega veliko veselje z drsanjem na snegu. Kljub izredno ostrem mrazu so večinoma prav vsi prihajali v šolo.

Omenil sem to, da opozorim, kako se najdejo lahko drugačna sredstva, ki vplivajo na vzgojo vse drugače kakor kazen, poglavje v tej, proti kateri se je Tolstoj toľko boril, pa naj zaključijo A. Požegarjeve besede o šolskih kaznih. O njih pravi: »Šolske kazni so najbolj neprimerno vzgojevalno sredstvo, ker nosijo a) znak maščevanja, b) so čestokrat krivične, c) so odvisne od razpoloženja kaznovalca, d) se ne ozirajo na otroško osebnost, e) ne upoštevajo nezrelost otroškega duha, f) razdirajo ljubezen in zaupanje do učitelja, g) so proti človeški dostojnosti, h) ne odgovarjajo mirni složnosti v človeški družbi, i) nasprotujejo odgoji do sočutja.

Kdor ta dejstva pretresuje in se trudi odgojevati mladino brez kazni, bo žel priznanje doraslih učencev in v tem tiči naš up do napredka, da odgojimo živahen, umno podjeten in blagohoten narod. Učiteljem bodita odgojevalni sredstvi le: umna glava in srce.«³ (Dalje prih.)

¹ Flerê Pavel: Telesna kazen. Popotnik 1911.

² L. Pibrovec: Prodiranje smisla za moderna šolska stremljenja. Učit. Tovariš 1927.

³ Požegar Avguštin: Je li kazen odgojevalno sredstvo? Popotnik 1910.

IZ ŠOLSKEGA DELA

ALBIN SPREITZ:

Iz prakse za prakso.

(Konec.)

Donesek k državljski vzgoji.

Ko govorimo pri ustavoznanstvu o lastnem delokrogu občin, prečitajmo učencem višje stopnje osnovne šole vse postavke proračuna občine in občinskega ubožnega sklada za tekoče upravno leto, da dobijo vpogled v dejansko občinsko gospodarstvo že tudi na tej stopnji človeškega razvoja. Istotako prečitajmo proračun krajevnega šolskega odbora za tekoče upravno leto. Seveda je treba o teh proračunih tudi delikatno razpravljati, izogibaje se kritike. Ne gre pri tem, da pomnijo učenci suha števila, temveč da se že na tej stopnji seznaniijo z delokrogom občinske samouprave. (Prepis teh proračunov naj si oskrbi vsaka šola, šolski proračun pa itak hrani upravitelj.)

Državni proračun (razviden iz »Uradnega lista«) naj istotako tvori pogovor v eni učni uri. Isto velja tudi za oblastne proračune, ki so kaj zanimivi z ozirom na narodno gospodarstvo in na brigo poslancev.

Ti pogovori se vršijo tako, da se ne spuščamo v podrobnosti, kar je obsebi razumljivo, ter se izogibamo pri tem sleherne kritike in politike. S tem bo storjen vsaj delni uvod v ustavotvorno življenje, učenci bodo dobili vpogled in rodil se bo smisel za naloge splošne in občinske samouprave, h katerim mora po svojih močeh prispevati vsak dober in zvest državljan.

*

S tem zaključujem svoje poglede na »Iz prakse za prakso«, želeč istim skromen uspeh na potu k delovni šoli!

ELIZA KUKOVEC:

Povest v šoli.

(Dalje.)

Kajnovci. Mnoga tisočletja so sopli in bruhalo slovenski ognjeniki. Tedaj so se zacelile rane, ki jih je bilo zadalo sovražno morje mladi zemljini Evropi. Pod božjim solncem si je tudi slovensko nižavje hitro zopet opomoglo. Vetrovi so mu donesli z višavja najraznovrstnejših semen in kmalu je bilo odeto z isto rajsko cvetano kakor pred potopom. Povrnile so se živali, orjaški sloni, krvoločni tigri, okorni, debelokožni po-

vodni konji, brzonogi jeleni in norčave opice. Često smeja ni bilo ne konca ne kraja. Celo hudi ris in čmerni medved sta se smehljala, ker so opice presmešno oponašale druge živali: slona, kako si brizga iz rilca vodo po svojem hrbtu; tigra, kako se umiva z jezikom in šapo; ptiča, kako gradi gnezdo; veverico, kako pleza.

Naposled je napočila doba najvišjega napredka. Priselili so se prvi ljudje — Kajnovi otroci. Bežni pred Bogom so tavalili iz dežele v deželo ter iskali izgubljeni raj. Takrat so vodili od zemljine do zemljine še prirodni mostovi. Živalim in ljudem je bila pot v neomejene daljave odprta. Iz prvotne domovine na prostoru današnje Oceanije so odšli nekateri Kajnovci v Azijo, drugi zopet v Afriko. Po dolgem bivanju pod vročim afriškim solncem jim je koža očrnela ter se pokrila s kocinami. Naveličani Afrike so se pozneje napotili proti severu v Evropo. Nepokoj jih je tiral dalje in dalje. Lahko jim! Vsa Evropa, vsa zemlja je bila rastlinski raj. Povsod je bilo dovolj najokusnejšega sadja za prehrano. Obleke niso potrebovali, kajti vreme je bilo toplo, celo vroče. Po zgledu opic so prenočevali v drevesnih vršičih, da jih ni dosegla kaka zver. Drugo jutro pa so potovali dalje, vedno dalje. Mogoče, da so tam v neznani daljini še lepši, še rodovitnejši kraji. Mogoče da najdejo tamkaj izgubljeni raj, o katerem poročajo pravljice iz davnine...

Mnogo rodovin je prispelo v Skandinavijo, celo v Islandijo. Tudi v teh severnih deželah so našli dovolj smokv, grozdja, banan in oranž. Nič ni bilo treba delati, samo jesti in uživati. A Kajnovci, ki so bili zelo bistrega duha, so razmišljali, kako bi si pomnožili užitek. Prenasičeni s sadjem so stiskali sadni sok v iztrugane buče ter uživali pijačo. Največ soka je dalo grozdje. Namastili so grozdnega soka na ostanek. Nek lenuh, ki se mu je zahotelo sladke pijače, pa je bil prelen, da si pripravi svežega soka, je pil ta ostanek. Opazil je nov okus, sicer kiselast, a prijeten. Pozval je sorodnike, da so poskusili novo pijačo. Vsem je ugajala. Čim več so pili, tem bolj jim je rasla žeja in slast. Kri se jim je razgrela in jeziki so se jim razvozlati. Pričeli so veselo kramljati in celo popevati. Tako je bila odkrita opojna moč grozdnega soka.

Odslej jim je bilo pridelovanje vina glavna skrb. Popivali so ter popevali in v veselem razpoloženju je izumil Kajnovec Jubal prvo glasbilo. Našel je bil nekje na polju antilopino lobanjo, ki sta jo še krasila rogova. Vzel je to lobanjo in razpel med rogovoma posušeno in trdno sukano črevo kot strune ter je brenkal po njih. Tako je proizvajal prijetne zvoke, pozneje pravcato godbo. Veseljakom, kakršni so bili Kajnovci, je ta igra zelo ugajala ter jih pobudila k novim iznajdbam. Drug Kajnovec je vzel cevasto kost, jo navrtal s kameno škindro ter piskal. Zopet drugi je bobnal z batom po duplu. S piskanjem in bobnanjem sta spremljala Jubalovo brenkanje. Kako lepo je to donelo! Kajnovci so obstopili godce ter poslušali vsi zavzeti. Pordevali in pobledevali so od ginjenosti, tako silno jim je godba razburkala čustva. Z brenčočim petjem so popolnili zbor. Mladina se je sprijela za roke in razposajeno zarajala. To so bili zares veseli zlati čali, doba večnega poletja.

Toda za veseljem pride žalost. Že v pradednini se je uveljavljala ta pregovor.

Po dolgi dobi se je zopet prebudila orjakinja Magma. Razsajala je kakor nikdar prej. Divje rjoveč je razbila na južni poluti vso zemeljsko krasto. Razmaknila je celo zemljine. Dotlej sta bili Afrika in Amerika združeni v zemljino Atlantido, Magma pa je razmaknila zemljini in nastala je ogromna reža, struga današnjega atlantskega oceana. Pogoltnila je na iztoku prazemljino Godvano. Ljudje imenujejo ta prevrat »vesoljni potop«.

Mogoče, da je Magma v slepi togoti nehote ali pa tudi namenoma premaknila zemeljsko os. Sedaj si je moral »Severni tečaj« iskat nov prostor. Izbral si je kot domovje južni rtič Grenlandije ter je od tod mnogo tisoč let bulil nepremično v nebo.

Tedaj je začela v Evropi gospodovati tretja orjakinja »Zima«, ki je družica Severnega tečaja. Kot skrbna gospodinja opremila je soprogu novi dom prav udobno, kakor mu je všeč in kakor se prilaga njegovi čudi. Nasipala je v širokem kolobaru okrog tečaja debele plasti snega in leda ter na snežinah nastanila nove živali, ljubljenske tečaja.

To je bila nesrečna premena za evropske Kajnovce. Doslej so poznali samo dva letna časa, sušo in deževje, a podnebje je bilo venomer toplo, vroče. Sedaj pa! — Nenadno je v dobi suše pričel nalivati dež. Ob dežju pa niso potovali, marveč so pod šotori iz pisankovega listja čakali na lepše vreme. Ali tokrat je trajalo deževje tako dolgo, da je prestalo sadja po vsej okolici, in pri Kajnovcih se je prvič oglasil glad... Sedeč na perutih vetra severnika pa je pridrvela Zima, vdrla v rahlo zgrajene šotore in s svojim ledenim bičem tirala osuple Kajnovce v beg. Kričala in tulila je:

Hodite, bežite tukaj vkraj!
Tako vam veli severni tečaj.
Zdaj tukaj on gospod je, vladar,
za družbo mu vašo prav nič ni mar.
Hodite, bežite tukaj vkraj!
Tako vam veli severni tečaj!

Bičani od toče in ledenomrzlega dežja so bežali proti jugu. Hu, kako jih je zeblo! Drgetali so jim goli udje in šklepetali zobje. Deca je jokala in roditelji so bili žalostni, ker niso vedeli pomoči. Deževalo je in deževalo brez prenehljaja. — »Ne morem dalje,« je potožila mati. »Tukaj sredi polja hočem sesti, da počakam smrt.« — »Nikar ne obupaj!« je tolažil starešina Tubal. »Kmalu nam odleže.«

Povedel je vso tropo pod visečo skalo, ki je tvorila nekako prirodno streho. Tu je velel: »Žene in otroci, ne cmerite se! Ležite tu na suhem in si odpočijte. Vi možje in sinovi pa priskrbite hrane. Tukaj je še dovolj sadja. Sam pa pojdem in vam priskrbim toplote.« — »Hoho!« so se čudili možje. »Kje jo hočeš dobiti, si li čarovnik? Hočeš li pričarati solnce?« — »Ne skrbite!« jih je zavrnil starešina. »Rekel sem in izvršil bom!«

Iz skale se je odpiral razgled na ognjenik, ki jih je bilo v dobi Kajnovcev v vseh krajih zemlje. Skozi ognjenikovo žrelo je bruhala Magma neprestano debele oblake dima, pepela, peska, celo kamenja, vmes pa rdeči zubelj in nebotične curke vrele vode. Drugič zopet je kakor vrela kaša iz lonca kípelo ognjeno blato (lava) ter se valilo po pobočju ognjenika v dolino. Zdaleka so ljudje opazili, kako uničujejo Magmini izmečki s svojo neznosno vročino vsa živa bitja, rastline, živali in tudi ljudi, ako jih le dosežejo. Lava žre telesa kakor gladna zverina. Bali so se torej Magme ter se ogibali ognjenikov, njenih domov... A sila kola lomi. Da bi otel svoje, je Tubal tvegala pot na ognjeno goro. To pot iz žrela ni plamtelo, a kípela je lava in tekla po stopičastem obronku. Previdno se ji je Tubal približal. Ni bilo nevarnosti. Lava je tekla nekako trudoma, ker je dež pospeševal skrepenenje. Zadovoljen je Tubal ugotovil, da je prav domneval. Lava izžariva toploto ter utegne nadomestiti kujavo solnce. S kameno balto, ki jo je nosil za obrambo proti napadalcem, je odbil kos skrepenele lave. Glej! Jedro je bilo še žareče. Tubal se je ozrl, kje bi dobil vejo ali kaj drugega primernega. A zaman! Kakor daleč je seglo oko, je bila pokrajina požgana in zasuta od lave. Ob pljuskajočem dežju gre v gozd, nabere snop različnih vej ter se vrne na goro, kjer je nadaljeval svoj polzkus. Razbijal je skrepenelo lavo. V vsakem kosu je našel še ognjeno jedro, ki ga je pital z listjem in vejicami. Od veselja je plosknil z rokami, ko je videl, kako je listje na žareči lavi zogljenelo.

Tedaj se vrne k svojcem. Ko stopi med nje, so zaklicale žene: »Hu, kako nas zebe! Ali si prinesel toplote, starešina?« Možje pa so se rogali: »Praznih rok se vrača.

Ni se mu posrečilo čarodejstvo!« A Tubal odvrne: »Ne sodite po videzu! Moje čarodejstvo se mi je baš dobro posrečilo. Toda toplota je tako težka, da je nisem mogel prinesiti sam. Potrebujem vaše pomoči. Štiri, šest mož naj gre z mano!«

Vsi moške se ponudijo. Tubal odbere šestorico. Ostalim pa naroči, naj prineso iz gozda dračja. »Čemu dračja?« so se čudili.

»No, za steljo, da deci ne bo treba ležati na golih tleh,« odvrne Tubal.

Ko dospo na ognjenik, uganejo Tubalovo namero in jo navdušeno odobravajo. Potreplejo tedaj Tubala po rami, po hrbtu, po glavi in ga hvalijo: »Moder si! Pametne misli imaš!« — Nalože si kolikor mogoče debele kose lave ter jih neso v zavetje. S pripravljenim dračjem zanetijo ogenj, ki z dobrodejno toploto poživi premraženo družino. Povrne se jim dobra volja. Saj bo pri ogrevajočem ognju udobno čakati na lepo vreme.

Pa joj! Lepo vreme se ni hotelo povrniti. Trmasto se je skrivalo solnce. »Solnce žee ljubo! Pridi! Povrni se!« so molili otroci. »Solnce je umrlo! Bržkone umrlo!« so tarnale žene.

Spričo neprestanega dežja je cvetje nehalo cvesti in sadje ni več zorelo. Kajnovci niso imeli hrane. Da si utešijo hudi glad, pulijo korenine in gomolje ter jih žvečijo. To pa je bila slaba, netečna hrana.

Ko so moške v gozdu iskali užitne korenine, je nekega moža napadel veper. Pogumno se mu je mož postavil v bran. Udaril je vepra s kremeno balto s tako silo po glavi, da se je veper pri priči zvrnil. Ves besen plane mož nad vepra ter mu pregrizne vratno žilo. Plje in sesa kri kakor krvoločni tiger. Tovariši gledajo besnečega moža in tudi zbesnijo. Z zobmi trgajo meso raz ubito žival. S kamenimi škindrami in koščenimi bodali, ki so jih imeli prvotno le za obrano, razparajo vepru trebuh in žrejo drobovino. Ostudno jih je bilo gledati, ko so se od krvi nasičeni, s krvjo obrojeni zleknil v blato. — Odslej so se moške bavili z lovom ter so kakor tigri hranili sebe in svoje družine z mesom. Nova hrana je moškim ugajala tem bolj, ker jih je čudovito pokrepčala. Deci pa meso ni teknilo. Branili so se, toda glad jih je prisilil, da so se ga privadili. — Jaki in spretni lovci so bili Kajnovci. Kakor od kapi zadeta je padla zverina, bodisi medved, tiger ali veper, kadar ji je zastavil Kajnovec pot ter ji zagnal ostrino svoje kamene balte v lobanjo. Pragozd je mrgolel raznih živali in mesa je bilo dovolj na ponudbo. Kajnovci so meso uživali sirovo. Ni jim bilo znano, da se da meso speči in da je pečeno meso okusnejše.

Deževje pa je trajalo in ugonobilo krasni pragozd. Prvi so usahnili kastrovci, cimetovci in palme, ki so rodile okusne banane in tečni kakos. Potem so umrli še oranževci, smokovci, mirte in lavorike. Vse nežne rastline, hčerke večnega poletja, so očrnele in segnile. Debla umrlih dreves so stala brez listja, brez luba, blede kakor oglodane kosti, pravcati mrtveci. Samo iglovci so kljubovali, ponosne pinije in tužne ciprese. A že posamezni hiraajo. Smola jim je skrepenela in lub obledel.

Ponoči Kajnovci niso mogli zaspati. Preveč jih je mučila misel na žalostno bodočnost. Poslušali so, kako stoka vihar v uničenem gozdu. Zdelo se je, kakor da tudi živali stokajo in tarnajo, sluteč neko nevidno, ugonobno zlo. Kako klaverno so tulili volkovi in skovikale sove. Ječal je celo krokodil s polnim žrelom žira. Zeblo ga je. Tudi tigra je zeblo, pa še kako! Ljudje so zapazili v bližnjem grmovju dve zeleni luči in pod njimi dva dolga okla. Prestrašili so se. Tiger se je približal ognjišču ter počepnil v svetlem pramenu, ki ga pošilja ogenj v gozd. Toda danes nima zlobnih nakan. Zebe ga, tako silno zebe, da niti ne čuti glada. Dež mu namaka progaste boke in to je tigru neprijetno, skrajno neprijetno. Klaverno zamijavka in odtava nazaj v goščavo brez cilja, brez namena, premišlja, kako bi se odtegnil groznemu gospodstvu zime. Pa tudi drugim

živalim zima ne pusti spati. Nepokojno begajo jeleni, turi, koze po gozdu. Vsak hip postojijo, našlijo uhlje in vonjajo proti vetru. Trudijo se ugotoviti, odkod prihaja to nevidno zlo. Sigurno, da bi ga napadel in se boril z njim. Ker pa je zlo nevidno, treba je potrpeti. Klavirno pobesijo uhlje ter tavajo dalje po gozdu. Ognju pa se nobena žival ne približa. Znano jim je, da ogenj hujše grize in žre nego katerokoli bitje v gozdu. Živali tudi dobro poznajo ogenj vonj in plaho se ga ogibajo. Le hijena se bahavo grohoče in spušča nedostojne glasove. — Dolgo dobo so živali prenašale neugodne vremenske pojave. Morda so pričakovale vrnitev ugodnih solnčnih dni. Ker pa je ostalo solnce venomer zastrto v debele oblake, so naposled morale uvideti, da jim ni več obstanka v sosesčini severnega tečaja. Tedaj so se odločile za beg proti jugu.

Strmé so Kajnovci opazovali beg živalstva. Najprvo so zaslišali v višavi nagli frfot ptičjih kril. Gosi, race, štoklje, žerjavi in druge ptice brodnice so se selile na jug. Zmanjkalo jim je hrane v mrzlem vodovju. Z otožnimi kriki se poslavljajo od upropasčene domovine. Iz globine gozda je slišati topot težkih korakov. To so četveronožci, ki se istotako selijo. V dolgih, gostih vrstah lomastijo sloni in nosorogi, vsi mokri in izstradani. Nosorogu v votlem črevesju lakota kar boli in bobni. Slon kašlja s hreščečim glasom. Tigra se je v tej neprestani vlagi lotil nahod. Brez odmora kiha. Zdaj postoji ter si s šapo briže solzne oči. A tudi tapirji in povodni konji imajo zaslužene nozdrvi. Bolestno prhajo in sukajo repe. — Potem pridrobnijsi vitke gazele in z njimi mršave, smrdljive hijene. Konji in osli potujejo v družbi tigrov in leopardov. Vedno druge trume se pojavljajo. Na visokih krakih prihaja žirafa. Prav grdo in smešno meče svoj dolgi vrat, zdaj nazaj, zdaj naprej, da vzdrži enakotežje. Žirafam sledijo manjše živali, tapirji, mravljinčarji in ježevci. Vsi, vsi drevice proti toplemu jugu. Opice so bile prve odšle. Ah, škoda vedno norčavih opic, ki so tako veselo oživljale pragozd. Dvignejo se iz greza povodni konji. Pričelo jih je zebsti. Njuškajo v velem listju, ki pokriva blato, in iščejo topleje vode. Ker pa je ne najdejo, jo tudi mahnejo proti jugu. Medvedu pa ni mar potovanja. Hudo prehlajen je in treba mu počitka. Nevoljno brundajoč se zarije v prostorno duplo. Tu hoče spati, dokler ne nastopi zopet toplo, solnčno vreme. Jazbec in jež storita po njegovem zgledu. Ali nobeden ne slutí, da se bliža doba trajnega snega.

Po dolgi vrsti dni je živalstvo skoraj izginilo iz severnih pokrajin. Vnovič se je oglasil glad. Tedaj je Kajnovcem upadel pogum. Nekega dne reče starešina Tubai: »Tu nam ni več obstanka. Tudi mi se moramo odseliti.« Žene so kriknile: »Né moremo z deco potovati v dežju. Poginemo med potoma od prehlada.« — »Ne bo tako hudo!« so tolažili možje. — »Ne gremo od ognja!« so se branile žene in deca je jokala. — »Ogenj ponesemo s seboj!« je tolažil starešina Tubai. Pristopil je k ognjišču z votlim palmovim deblom in ga napolnil z žerjavico, ki jo je zapažil z debelo plastjo suhega palmovega stržena. Potem je zaukazal odhod.

Ko so še v dobi trajnega poletja potovali, so se bile matere privadile, da so nosile svoje malčke v nahrbtnikih, pletenih iz palmovih vlaken. Tudi to pot so vtaknile malčke v nahrbtnike ter si jih oprile. Večji otroci so jokaje capljali ob strani. Kamor so postavili nogo, povsod so zadeli globoko blato. Tako napornega potovanja niso pomnili najstarejši možje in žene. Na prenočiščih ni bilo najti suhega kuriva. Le z velikim trudom se jim je posrečilo zakuriti. Neko jutro pa so našli gorišče mrzlo. Ponoči, ko so po napornem potu spali kakor ubiti, je bil ogenj ugasnil. Leš, ki so ga bili nagromadili, je bil prevlažen. Mesto, da bi se udal zublju, ga je udušil. — To je bil pač najhujši udarec, ki je mogel zadeti nesrečne begunce. Kakor ob smrti dobrotnika je zajokal ves rod. Žene so tarnale in si pulile lase. Možje so z obupnim naporom pihali v ugaslo žerjavico. Zaman. Blagodejna iskra se ni več zbudila.

Zopet je starešina Tubal prvi našel tolažilne besede. Zaklical je: »Ne žalujte, bratje! Pomirite se, sestre! Nemudoma se povrnem nazaj k ognjeni gori ter vam prinesem novo zalogo ognja. Daljna je pot. A hitel bom, kar se da. Brez skrbi me počakajte v tem zavetju!« — Rod se je umiril in Tubal je odšel z nekaterimi možmi nazaj v staro domovino k ognjeni gori.

Ognjena gora! Ves daljni in naporni pot so možje hrepeneče upirali svoje oči proti severu, da bi jo le kmalu zagledali. In zdaj, prav zdaj jim je zopet stopila v obzor. Pa kaj je to? Od pamtivekov so bili Kajnovci vajeni gledati »Ognjeno goro«, kako se dvigajo ob vsakem času iz njenega vrha črni oblaki. Kadar je zagledala ljudi v svoji bližini, je zarjula z orjaškim gromom, spuščala na nje ognjene kače in metala po ljudeh žareče kamenje. Celo vrelo vodo je brizgala na nje. Niti rastlin, ki so ji hotele okrasiti vznožje, ni marala. Valila je nanje ognjeno blato ter jih uničila. Ko so zadnjič hodili po ogenj, že ni bila več tako divja. Ni švigala z bliski, ni grmela, niti metala kamenja. A danes! — Niti dimaste kape ni več imela. Ko so stopali po obronku, so videli, da je tudi lava vsa ohlajena in izprana od dežja. Črna kakor oglje in ostra kakor steklo jim je rezala boste noge. Plezali so po strmem pobočju dceela na vrh. Čudno! Gora jim ni branila. Pogledali so v režeče žrelo. — »Hu, kako je globoko!« so se zgražali možje. »In črno in mrzlo. Kakšen čuden smrad! Kakšno čudno rumeno in višnjevo kamenje leži okrog žrela!« — »O ognju ni več sledu! Niti najmanjše iskrice ni več!« je tarnal Tubal. »Ogenj je umrl ne samo pri nas ljudeh, tudi tu v mogočni gori, kjer ga je bilo toliko. Zima ga je uničila, kakor je uničila gozd, kakor hoče uničiti nas!« Tubal je stisnil pesti, zaškrtal z zobmi in solze so mu stopile v oči. »Ne sme nas uničiti!« je upil. »Ne bo nas uničila! Braniti se hočemo, ne le z begom kakor živali, marveč z umom.« — »Toda tačas se mi zdi najbolj umesten beg,« je svetoval Tubalov brat Jubal. Zavel je veter severnik. Njegov šum je odmeval v skalovju kakor grohot orjakinje Zime, ki pritrjuje Jubalovemu nasvetu.

Ko so se možje povrnili brez ognja, so žene vnovič zajokale. Toda ob pogledu na srditi obraz starešine Tubala so umolknile. Uvidele so, vsaka beseda je zaman, neuspešen je jok.

Bežali so pod sivimi, nizko plavajočimi oblaki. Nič niso marali, da jih je bičal mrzli dež. Pa kaj bi marali? Saj jim je namakal le golo kožo in ni jim mogel kvariti dragocene obleke, ki je sploh niso imeli. Samo zeblo jih je, neusmiljeno zeblo. Pa še hujše zlo je sledilo, hujše, mnogo hujše! Ko so se neko jutro dvignili na svojem vlažnem prenočišču, jih je presenetila nova prikazen. Zemlja je bila bela. Prvič so videli sneg. Še vedno so frlele snežinke po zraku, goste kakor roji čebel. Kajnovci so jih lovili na plosko dlan. Raztopile so se jim seveda. Sedaj so ugotovili: »To je dež. To je bel dež!«

Pomnožilo se jim je trpljenje. Zlasti boste noge so silno trpele. Sneg je grizel v noge kakor ujet lisjak ter hkratu pekel kakor ogenj. Sklepi na nogah zlasti gležnji pa so krepneli. — Sedaj je Jubal izumil obuvale. Pri naglem begu je nedostajalo časa za lov. Med potoma, kar mimogrede, so možje, žene in večja deca preobračali skale, pod katerimi so našli v obilici postruške (leminge), neko vrsto podgan. Kdor je ujel tako živalco, vtaknil jo je živo in toplo v usta. Tudi manjši deci so jih dajali kakor kos kruha. A vsi so hvalili prijetni okus, da je trebušček poln slaščic, drobne koščice pa polne slastnega mozga. Čudoma so se z rastočim mrazom pojavljale še druge, doslej nepoznane živali. Često so zagledali velike črede jelenov. Z lopatastim rogovjem so kopali jeleni izpod snega ovenelo travo ter se pasli. Posebno pozornost so zbujali orjaški losi, kojih rogovje je doseglo dolžino velikega moža. Bili so to zares velikani. Pa še druge živali so srečali: neteka, pižmarja in severnega slona; vsi so bili odti z dolgo, gosto volno, kakor se to spodobi za prebivalce zasneženih pokrajin. (Dalje prihodnjič.)

UČITELJSKO SAMOIZOBRAŽEVANJE

JOŽE PAHOR:

O нравni vzgoji.

(Dalje.)

Otrok se zadovolji s tem, kar se mu da. Ne privadi se ničemur, kar ni potrebno. Skratka: otrok dobi nasproti vsej okolici ono vedrost, ki je začetek socialnega interesa. Ker se ne priuči potrebam, ki jih ne zahteva njegov razvoj, pričenja že tu resnicoljubnost. Mir okrog njega dramatično zgodaj njegov intelekt. Otrok opazuje, se iz notranjega nagona zaveda svojih čutov, javlja svoje potrebe, se pomiri, če jim je zadoščeno. Zaveda se svojih udov, se sam vežba, in kar morajo doseči drugi mučeni otroci z jokom in vpitjem, doseže on deloma z gibanjem telesa. Tako postaja umsko in telesno samostojen in v njem se glasi začetek vesti. Le mati ima v splošnem notranji nagon, da vzgaja na ta način. Le oče ima нравno moč, da mater podpira. Vsi drugi nimajo nikakega pravega interesa za vzgojo.

Nравni razvoj otroka gre torej vstric s snovnim. Zato tudi znanost in posebno pedagogika ne sme tega ločiti. Tu ni meje med нравnimi in snovnimi pojavi. Nравne norme je treba iskati v zvezi z zakoni snovnega sveta. Starši imajo gotovo moč nad vestjo otroka. Seveda le takrat, če so sami dovolj vestni, da vzgajajo naravno, da skrbijo za naravni razvoj otroka.

Kakor se otrokov intelekt zbujajo in uporablja zaznava v lastnem interesu, tako naj mati razvija svojstva značaja s primerno prilagojenim nadaljevanjem naravne metode in z direktnim vplivanjem. Temelj je razvoj samodejavnosti otroka. S tem se krepijo intelekt in čuti. Čim manj se z otrokom igramo, čim bolj ga samemu sebi prepuščamo, tem živahnější in originalnější postaneta njegova fantazija in iznajdljivost. V udobnem miru živeči otrok bo sam dobil nagon za samodejavnost. Z vsem se igra, kar mu pride pod roko. Če hočemo podpirati njegovo miselnost, mu dajmo v roko najpreprostejše igrače, da sam položi smisel vanje. Popolne igrače, kot jih pripravlja moderna industrija, so take, da samo ubijajo otrokove darove.

Če tako dosledno postopamo, bomo vzgojili eno najvažnejših dispozicij vesti: zmernost. Ta se razvija že, če raste trok navidez neopaženo in sam sebi pripuščen. Z naravnim, enostavnim zadovoljevanjem potreb pridobi otrok poseben zaklad: nepokvarjeno mišljenje, ki ga vsako raz-

košje navadno ubije. Zmernost je vir varčnosti in ta je podlaga uspešnega gospodarstva. Kaj to pomenja za človeka in tudi za družbo, ni treba še posebe omenjati.

Nič ni gršega kot če odlikuje mati svojega otroka od drugih s tem, da ga našemi z drago obleko. Nečimernost je silno škodljiva etičnemu čuvstvovanju. Tudi jesti je dajati otroku redno in nikdar slaščic. Z redom v hrani se otrok najprej priuči redu sploh, obenem pa tudi ubogljivosti, ki ni potlačanje detetove volje, marveč prostovoljno, nagonsko prepričano podvrženje željam staršev. Dojenček naj spoznava, da hočejo starši to, kar mu je v prid. Tako bo naposled tudi sam isto hotel. Tako vzgojenemu otroku ne bo niti prišlo na um, da ne bi ubogal. Neposlušnosti se bo naučil šele od otrok staršev, ki so jih slabo vzgojili. Ubogljivost, ki je zrastle iz zavesti, da starši prav ravnaajo, je prava vez med temi in otrokom, vir soglasja in zaklad uvidnosti za vse življenje. Tak otrok ima za vse življenje zavest, da se mora podvreči nravnemu. Njegova poslušnost obvaruje pred individualističnim in anarhističnim mišljenjem in zbudi spoznanje o odvisnosti vseh stvari.

Otrok, ki je skromen, prepričano ubogljiv in ki ljubi red, bo tudi pravicoljuben, ker zna vse tehtati in presoditi. V njem je že norma, po kateri spozna mero zahtev. Čut pravičnosti je že dokaz oglašajoče se vesti. Naravno, karati se mora ne le v lastnem, ampak tudi v interesu drugih, v socialnem interesu. Zmernost, ubogljivost, redoljubnost in samostojnost v presojanju skrbe, da se čut pravičnosti usmeri v socialnem interesu. Najpravičnejša sodba pa ima svoj temelj v resnici. Tepsti stol, ker se je otrok udaril po svoji krivdi, obljubljeni otroku, česar mu ne moremo dati, pomenja, učiti ga laži. Otrok naj bo pravičen proti sebi in proti drugim, potem bo tudi resnicoljuben. Laž izhaja vedno iz sebičnih namenov. A če je otrok skromen, prepričano ubogljiv, redoljuben, preprost in samostojno misleč, so to lastnosti, ki vedno vodijo k resnici. Nobeno svojstvo ni bolj privzgojeno kot laž, saj je človeku že v kali a priori dano, da vzame vse, kakor je v resnici okrog njega. Da otrok laže, ima svoj vzrok. Ta vzrok je v poželjivosti, neubogljivosti in v nepravičnosti. Laž ima vedno svoj vir v slabi vzgoji in v slabem vzgledu.

V resnici pa je resnicoljubnost cvet človekovega značaja. Od nje je odvisna vrlost človeka pri izpolnjevanju dolžnosti nasproti družbi. Zato je treba s posebnim poudarkom poseči vmes, ko bi hotel otrok kreniti s poti resnice. Niti živahni domišljiji nadarjenih otrok ne smemo pustiti, da neovirano deluje. Najnedolžnejšo laž je treba takoj zatreti, in to če treba, tudi s telesno kaznijo. Če kje, je ta potrebna pri laži. Skušnja uči, da energična kazen o pravem času prežene laž za vselej. Kaj to pomenja,

nam pove žalostno dejstvo, da ima vsa zasebna in politična ničvrednost svoj vir v laži.

O vzgoji k sramežljivosti ni treba mnogo govoriti. Tudi pokvarjena mati gleda, da se njen otrok vzgaja v sramežljivosti. Sramežljivost je nekaj tako naravnega in z običaji priznanega, da je vedno dokaz npravne propalosti, če kaže družba indiferentnost za sramežljivost. Kadar npravnost propada, kadar nastopa brezvesten duh časa, tedaj je rodbina razrahljana in vzgoja na poti brezvestnosti. Otroci, vzgojeni v sramežljivosti, bodo vedno čutili gnus pred obscenostjo in umazanimi dejanji. Šele po dolgem zapeljevanju bodo mogli kot odrasli zapasti spolni razbrzdanosti, ki jo bodo vedno smatrali za zmoto. Nikdar pa ne bodo našli v strasteh zadovoljstva. Kot pravilo mora veljati, da naj se razvoj spolnosti čim najbolj zadržuje. V tem so si edini vsi seksualni npravstveniki. Le s primerno vzdržnostjo je mogoče doseči, da se število otrok razmnožuje tako, da jih je mogoče zadovoljivo vzrejati. Glede spolnosti odločajo prav gotovo prava vzgoja od strani matere, dobri zgled okolice in čisto mišljenje vse rodbine. Tako bo odraščajoči obvarovan pred spolnimi ekscesi, ako le ni v njem bolnih kali. Spolni ekscesi so produkt slabe vzgoje in slabih vzgledov.

Velike važnosti za razvoj vesti je tudi zdramljenje transcendentnega interesa, zavesti o onostranstvu. Otrok naj spozna, da svet še ni zaključen s tem, kar dosežejo in ugotove njegove čuti. Izven tega je resničnost, četudi človeškemu umu zagonetna, ki je pravi vzrok našemu obstoju. Transcendentni interes mora biti zgrajen na socialnem, družabnem. Že v prvi mladosti je treba pripraviti dispozicijo za socialno odpoved. Tak transcendentni smisel more zbuditi samo mati. Iz vere staršev, posebno matere se lahko razvije transcendentni interes otroka, ki nima ničesar skupnega s transcendentnim egoizmom ostarevajočih ljudi. Zavest absolutnega in vera, da smo v odvisnostnem razmerju z vsem obstoječim, ostane ohranjena v človeku. Če tega ne zbudi v otroku mati sama, potem ostane vedno le nekaj zumanjega, kar ni in ne bo zasidrano v njegovem prepričanju. Videl bo le kaznujočega Boga ter bo pozneje postal versko brezbrizen. Le materina ljubezen, ljubezen otrokove roditeljice bo mogla zbuditi v otroku zavest, pravi pojem skrivnostnega stvarnika, ki mu je dal življenje. To nam dokazuje psihologija in družboslovno spoznanje.

Vse materino delo podkreplja, utrja očetova avtoriteta. Toda nikakor ne z besedo, ampak le z dejanjem, z živim zgledom. Predvsem je potrebno tu medsebojno soglasje staršev, ki edino more razgrniti nad mladostjo vzgojevanca nek blesk, odsev ljubezni. Čim starejši postaja otrok, tem bolj se uveljavlja pri njem očetov zgled. Kakor rečeno, dobri nauki sami nikdar nič ne izdajo.

V prvih šestih do osmih letih je нравna vzgoja otroka v bistvu končana. Je delo matere. Vsaka drugačna vzgoja je le slab nadomestek take vzgoje in vodi — čim slabši so življenjski pogoji — ali v brezvestno sebičnost, ali v нравni propad.

Iz tega je razvidna velika naloga žene v življenju. Ako tira danes družba ženo v boj za obstanek, ako jo meče v vse poklice ter ji kot prvo nalogo določa pridobivanje vsakdanjega kruha, pomenja to odtrganje žene od njene prve, glavne naloge. Z drugo besedo: pomenja, da imamo krizo v družbi. Pomenja, da se družba ne zaveda svoje lastne rak-rane. Pomenja, da vzlic vsemu kriku in viku o dobri vzgoji in njeni važnosti družba v resnici nima pojma o vzgoji, da še širi razmere, ki so diametralno nasprotne vsemu нравnemu, in da koplje brezdno pod seboj. Učiteljstvo mora ženo drugače vrednotiti. Vrednotiti jo mora kot mater, kot edino pravo vzgojiteljico v smeri vsega нравnega. Učiteljstvo mora poudarjati važnost matere za vzgojo, mora zahtevati, da že žena vrne k tej svoji največji nalogi. Dasi se ne bo ogrevalo niti za žensko emancipacijo v znanem meščanskem smislu, niti za feminizem, se bo moralo zavzemati za to, da postane možu enakovredna, da doseže kot žena in kot mati z njim enako visoko stopnjo нравne in umske dovršenosti. V takozvanih višjih krogih je žena danes luksuzen predmet. Govori francosko, se lišpa, igra klavir itd. V nižjih slojih je dekla. Ne tu, ne tam ni žena, ni mati. Odtod njena nezadovoljnost, njen gnjev, njeno iskanje izhoda. Polno zadoščenje ji bo dala le rodbina, kjer bo družica moža, njemu enako vredna, vzgojiteljica otrok na višini нравnega spoznanja in praktične uvidnosti, da bo lahko premagala vse нравno zlo in higijenične nedostatke, ki ogrožajo rodbino in človeka.

Vprašanje vzgoje je torej vprašanje vesti, onega glasu, ki nam pravi, kaj je naša dolžnost, da zrastejo otroci нравno vrli in se razvijajo k нравni popolnosti.

Iz dosedanjih izvajanj je razvidno, da šola ni vzgojevalnica. Delovna šola hoče biti sicer najprej to, vzgojevati hoče z delom. Toda če bo pozabljala, da se postavijo vzgojni temelji že v rodbini, torej v prvi mladosti, ne bo niti z delom dosegla onega, za čemer stremi.

Da se smatra šola za vzgojevalnico, prihaja od tod, da je šola izšla iz onih vzgojevališč, ki so jih osnivale razne konfesije za svojo mladino. Rabinatska, koranska, samostanska in podobne šole so predvsem imele namen dajati нравnih predpisov svojim vzgojencem. Prav. Žalibog pa so s tem izpodnesle rodbino in poteptale resnico, da jo prava нравna vzgoja mogoča le v prvi mladosti in pozneje ne več.

Šola ni vzgojevalnica, učiteljstvo mora biti glede tega na jasnem. Zato ne bo šola v vzgojnem pogledu niti poboljšala niti poslabšala otrok.

Če nas starši dolžijo, da niso njih otroci dobri, da ni šola napravila iz njih angelov, jih lahko zavrnamo: oni sami so, ki so otroke pokvarili! Učitelj ne more več sprejeti odgovornosti za njih vzgojni produkt iz dobe prvih šestih, sedmih let. V šoli se udejstvuje učenčev značaj tako, kakor ga je usmerila vzgoja staršev. Današnja šola ne more v tem oziru ničesar izboljšati. Nasprotno: v tovarštvu, ki ga prinaša šola, se često uveljavljajo borbene kvalitete in tudi nenravnost, medtem ko se spričo njih skrivajo kreposti. Učenec je samo sebičnež in ve, da mu dobri šolski nauki ne prinašajo nikake koristi. Z drugo besedo: v šoli se ne vzgaja več otrok v нравni smeri, ampak v politični, to se pravi, prilagoja se boju za obstanek. Zato tudi moralni pouk, upeljan v osnovno šolo po nekaterih državah, nima nikakih uspehov in more vplivati le na one, ki prinesejo že z doma razvito vest, нравnost.

Kolikor napravi v нравnem pogledu šola, je odvisno le od нравnih svojstev učitelja. Ne kar uči, ampak kar učitelj dela, to odločuje. Čim manj se krijejo njegova dejanja kot človeka in učitelja z njegovimi besedami, tem slabše bo vplival na učence. Večina učiteljstva je individualistična. Učiteljski poklic pa more imeti нравni uspeh le tedaj, če se vrši s socialnim smislom. Tu odloča torej učiteljeva osebnost. Čim vestneje vrši učitelj svojo službo — kakor mu predpisujejo uradni predstojniki — in čim več je raznih predpisov od strani države, cerkve in drugih činiteljev, čim omejeneje misli učitelj, tem manj je priljubljen pri otrocih. Učitelj pa, ki se za vzgojo navidez niti ne zmeni, ki gleda z vso svojo osebnostjo, da je njegov pouk zajemljiv, tak je navadno spoštovan tudi od slabih otrok. Zato moramo odklanjati, da šola vzgaja. Le na ta način bomo spet pripomogli, da se družba zave, kje je središče нравne vzgoje, bomo spet vrnili vzgojo rodbini, bomo prispevali, da spet spoznajo in razumejo matere svoj vzgojni poklic. Tudi v stvari нравne vzgoje more učiteljstvo le iz svojih moči kaj storiti. Zahtevati izboljšanje od države, je smešno in ne pripelje nikamor.

(Dalje prihodnjič.)

RAZGLED

A. Slostvo.

OCENE.

Др. Душан Рајичић: Посебна дидактика или наука о предавању појединих наставних предмета у основној школи. Свеска друга: Настава материјег језика са наставом почетног читања и писања. Београд 1928. — Срп. 127.

Књига је vsebinsko razdeljena v dva glavna dela: prvi del govori o pouku materinščine, drugi o elementarnem pouku čitanja in pisanja. Vsak del ima v glavnem pododdelke o smotru in vrednosti dotičnega pouka, o izboru učnega gradiva in o njegoví obravnavi.

Za pouk v materinščini mu daje učno gradivo otroško opazovanje po načelih nazornosti, domoznanstva, koncentracije in otroškega zanimanja, za slušanje in razumevanje, posnemanje, samostojno prikazovanje misli in poučevanje jezikovja. Za obravnavo učne snovi nastavlja vprašanje, bodi-li obravnava didaktičko-sistematiška ali priložnostna. Prvo predpisuje za čitanje, deklamacije in dramsko prikazovanje, za pismene sestavke in za dajanje najpotrebnejšega znanja iz jezikovnega pouka, za vse ostalo delo bolj priporoča priložnostno obravnavo. Izhajajoč iz principa, ki ga je označil že v začetku tega prvega dela, da je naloga pouka v materinščini vobče shvatana kot estetiška in je v vzgojni šoli poglavitno opravilo buditev in nega estetskih čustev, zastopa g. R. vobče prirodno smer poučevanja in zmetava mehaniziranje ter neprirodno, izumetničeno izražavanje; pri dramskem prikazovanju se zavzema zlasti za to, da mora imeti šolski oder pedagoško, nikdar pa ne profesionalno obeležje. — Splsovnj pouk deli g. R. na trojno: pripravo in podporne vaje, prave stilistiške vaje ter stilistiški pouk in popravo. Za pripravo pismenemu izražavanju pravilno jemlje ustmeni izraz, predvsem in kot najvažnejše

prosto otroško govorico. Za ta govor je znano, da ne obstoja le v posameznih stavkih, marveč da začne otrok prav zgodaj vezati posamezne stavke v logično celoto. Zato bi rekli, da g. R. podcenjuje otroške duševne sile, ako dovoljuje razvitejše pismeno izražanje šele v 3. šol. letu, ko vendar vsako pismeno izražanje ni drugo kot čut potrebe za pismenim izrazom svojih misli in čustev, kar g. R. sam smatra, da je »glavna stvar za učnikov pismeni sastav«; tega čuta potrebe pa ne moremo negirati pri otroku niže ko v 3. šol. letu. Stališče glede stilistiških vaj, kjer pritrjuje nemškima didaktikoma Schillerju in še bolj Trunku, pa je danes že precej preživelo. — Razpravljanja o sistematiškem jezikovnem pouku naslanja g. R. na sledeča kot glavna principa: »Deca osnovne i građanske škole upoznaju se sa govornim pravilnostima poglavito putem podražavanja, vežbanja, navike. Veći deo posla savlada se uzgrednom nastavom, nastavom trenutka. Sređenje gramatičke pouke imaju zadatak da to što je tim putom već stečeno, što je navikom donekle i utvrđeno, dopuni, dovrši, više rasvetli i potpunije utvrdi.« — »Svi su didaktičari složni u tome da se gramatike u narodnoj školi može uspešno predavati samo induktivnim, odnosno induktivno-deduktivnim putom.«

Drugi, većji del knjige je odmerjen razgovorom o elementarnem čitanju in pisanju. Kot izraziti principielni herbartovec Reimova kova se tudi g. R. izjavlja za to, da se čitanje in pisanje docela prenese iz 1. v 2. š. leto; ali izhajajoč iz poznavanja, kolika je razlika med našim fonetiškim pravopisom (srbski še bolj kot slovenski) in pravopisom kulturnih narodov, kjer so take zahteve vznikle, se g. R. ipak izreka za ta pouk v 1. šol. letu, a šele takrat, kadar so deca »realnom nastavom i potrebnim pret-hodnim vežbanjima dobro pripremljena za te veštine«. — Po podrobnem zgodovin-

skem prikazu učnih metod v elementarnem pouku čitanju in pisanja prehaja na vprašanje, katero metodo bi bilo priporočiti: ali bralno-pisalnno ali pisalnno-bralno, ali naj se poučuje najprej pisanje, potem čitanje ali obratno; izreka se za to, da naj otroci najprej čitajo tiskano, a ko so spoznali tiskane črke, naj se lotijo pismenih, tedaj za metodo, ki je v drugih državah (v Nemčiji, v Nem. Avstriji) v poslednji dobi močno prodrla. Ipak po prej omenjenem principu rešitev tega vprašanja g. R. ni najvažnejša; važnejša, ozir. edino važna mu je duševna pripravljenost dece, da morejo z uspehom slediti pouku. Za elementarni pouk v pisanju pa trdi zelo pravilno, da je malo ali celo nič zavisen od tega, kako je abecednik urejen.

V splošnem se lahko reče, da je knjiga g. R. dobra. Res da ni kaka reformatorska, saj g. pisec na premnogihih mestih tvori zaključke na kompromisih, največ med formalizmom in idejno praktičnostjo; pozna pa se ji, da jo je spisal stari šolski praktik, ki je idejno prožno proučil zahteve moderne didaktike elementarnega pouka. Knjiga je pisana v prijetnem stilu in stvarno, poživljajo jo neprisiljeni primeri iz šolskega dela; učnih slik pa ni v njej, kar se more le odobravati. Saj didaktika g. R. noče vezati dela, namen ji je marveč, da daje navodila za delo in kaže njegovo bistvo, pogoje v njem in vrline dobrega v praksi.

Uporabo knjige je priporočil tudi Glavni prosvetni svet. P. Flerè.

KNJIŽEVNA NAZNANILA.

Silvo Kranjec: *Zgodovina Srbov*. Izd. in založ. D. S. M. — Prevalje 1927. — Str. 255.

Politične razmere in še kaj je bilo krivo, da je bila pred vojno izdana tako redka slovenska ljudska knjiga o Srbiji in Srbih. Bila je to pravzaprav edina Bezenškova »Srbija in Bolgarija«, ki je izšla v šmohorski družbi pred kakimi 30 leti, svoje znanje o srbski zgodovini smo zajemali tudi iz Staretove »Obče zgodovine«. Na bolje se je obrnilo kajpada po vojni, ko smo dobili Melikov zemljepis in zgodovino, kot

ljudska knjiga pa je dobro poslužil L. Leonardov »Jugoslovenski Piemont«, ki je žal vse premalo razširjen.

Ko beležimo s tem izdanje Kranjčeve »Zgodovine Srbov«, pozdravljamo zamisel šmohorske družbe, da je izdala to tako potrebno slovensko ljudsko knjigo.

Ivo Jančič: *Risanje za 1.—7. šol. leto*. S tehniško-metodičnimi navodili za risanje, v vseh panogah, barvanje, deška ročna dela in z učnimi načrti. — Zal. Goričar & Leskovšek. Celje. 1927.

Iz predgovora: »Risanje se sestavlja po šolskih letih, vsebuje bogato izbiro spominskih in ilustrativnih risb (ki so najtežje); mnogo je motivov za nazorno risanje, za ornamentiko, idealiziranje in za kombiniranje ter za dekorativno, geometrično in perspektivno risanje. Zraven so tudi navodila za polaganje palčic, za izrezovanje raznobarnega papirja in za lepljenje, za polaganje niti in primeri za barvanje na vseh stopnjah.«

Tako idealno si je zamislil »Risanje« in ga sestavil g. Jančič. Za svojo osebo pa se bojim, da je dal z njim šablono in da bodo gledali Jančičeve risbe v risankah od šole do šole, ki jim je poverjeno njihovo pregledovanje. Pogrešam pa v tej šabloni navodil za izrabo narodne ornamentike.

Душан Рушин: *Дечји свет*. Нови Сад 1928.

G. izdajatelj sam pravi, da je to »pomolni učenik za 1. i 2. razred utrakvističkih osnovnih škola pri učenju srpskog jezika i obradi gradiva početne stvarne nastave«. Izdal ga je zlasti zato, ker »naše škole — čast izuzetima — nemaju nikakvih slika i drugih učila za rad pri stvarnoj nastavi«. Znabiti, da je tako. Ali kolikor vemo, imajo drug velik »orbis pictus«: pogled skozi okno. Zato pa menda res ni potreben ta »dečki svet« v taki slabi kvaliteti, kakor je, kajti 2/10 tega, kar prinaša, imajo otroci na rečeh samih v šoli in v stvarstvu okrog nje. F.

NOVE PEDAGOŠKE KNJIGE.

Dr. P. Petersen: *Die neueuropäische Erziehungsbewegung*. Jena. — Zbirka: »For-

schungen u. Werke zur Erziehungswissenschaft.« — Po osnovani konstataciji o svetovnem naziranju stare šole preide pisatelj na preiskovanje osnov »nove vzgoje« na tleh evropskih kulturnih gibanj, kjer se oslanja zlasti na družabnostno življenje, iz katerega izvaja potrebo vzgojnega občestva. Izrazit profil nove vzgoje in njenega svetovnega nazora zaključuje knjigo, v kateri so zbrana Petersenova predavanja na pedagoškem tednu v Kopenhagenu in na vseučilišču v Jeni.

B. Časopisni vpogled.

Bibliografija važnejših časopisnih člankov v februarju 1928.

I. Razprave.

Dr. M. Montessori-M. Matić: O važnosti vaspitanja čuta. (Uč., 1927./28., 6.) — G. P. Aržanov-M. R. Majstorović: Važnost i sadržaj geografije. (Uč., 1927./28., 6.) — Vl. Mazálek: K pojmu volnosti dítěte. (Kom., 1927./28., 6.) — Fr. Mik: Učitel a jeho výtvarné vzdělání. (P. V., 1928., 2.) — K. Bollina: Které ýkoly plní odborné školy pro ženská provlání. (P. V., 1928., 2.) — K. Odenbach: Die Relativierung der Psychologie. (N. B., 1928., 2.) — H. Hetzer u. B. Reindorf: Sprachenentwicklung und soziales Milieu. (Z.-Sch. f. a. Psych., 1927./28., 6.) — L. Sell: Beschreibung eines normalen 12-jährigen Knaben. Ein Beitrag zur wissensch. Persönlichkeitsforschung. (Z.-Sch. f. a. Psych., 1927./28., 6.) — Dr. J. Lehl: Die 10—14-jährigen und die Dichtung. (Sch.-R., 1928., 2.)

II. Iz šolskega dela.

A. Tašner: Konstruktivní metoda moderních jaziků. (P. R., 1928., 1.) — Zd. Loudo: Perspektivní přestavivost dětí 12ti-letých. (P. R., 1928., 1.) — V. Boček: Život a kniha u praksi občanské výchovy. (Kom., 1927./28., 6.) — P. Born: Unmittelbare kindliche Äußerungen im Gesamtunterrichte. Unterr.-Beispiel: Einheitsstoff »Schularbeiten« und »Versuchung«. (A.-Sch., 1928., 2.) — H. Hallmann: Die Pflege des Sprechens B. Petersen: Das Handpuppenspiel in der Arbeitsschule. (A.-Sch., 1928., 2.) —

Arbeitsschule. (A.-Sch., 1928., 2.) — O. Mehlan: Einteilung und Bewirtschaftung eines Klassengartens. (A.-Sch., 1928., 2.) — L. Heinemann: Bilderbuch aus eigener Hand. (A.-Sch., 1928., 2.) — W. Steiger: Namenskunde, ein reizvolles Gebiet für kleine Sprachforscher. (N. B., 1928., 2.) — W. Winkler: Naturgemäßes Elementarrechnen. (N. B., 1928., 2.) — E. Maaß: »Arbeitsausstoß« vom Kinde oder vom Lehrer? Unterr. Auswertung eines Beobachtungsvorganges im 1. Sch.-Jahre. (Sch.-R., 1928., 2.) — H. Woitschlager: Arbeitspläne für das kindertümliche Zeichnen im Rahmen d. Gesamtunterrichtes. (Sch.-R., 1928., 2.)

III. Šolska organizacija.

Dr. L. Sušnik: Avstrijska šolska reforma. (Č., 1927./28., 2.) — Dr. V. Přichoda-B. D. Lukička: Winnettski sistem nastave. (Uč., 1927./28., 6.) — R. M. Stefanović: Organizacija dečjeg zabavišta. (Uč., 1927./28., 6.) — Jan Zlámál: Rozlišování žactva prostředkem racionální školské reformy. (P. V., 1928., 2.) — E. Arnstein: O egyptských školách. (P. R., 1928., 1.) — China: D. Schulsystem. Unterrichtsstatistik. (L.-Intern., 1927./28., 4.) — L. Langwieser: Die Durchführung des Hauptschulgesetzes in Wien. (Sch.-R., 1928., 2.) — Fr. Wedenig: Die gemischtsprachliche Schule. (Sch.-R., 1928., 2.)

IV. Iz zgodovine pedagogike.

J. Heller: Karel Jindř. Seibt, náš první universitní učitel pedagogiky a jeho filosofie výchovy. (P. R., 1928., 1.) — M. Liščota: Hrychorij Savyč Skorovoda, první pěstitel národní výchovy v Ukrajině. (P. R., 1928., 1.) — Jos. Kubálek: Lístkové abecedy a slabikáře v době pobělohorské. (Kom., 1927./28., 6.)

F.

C. To in ono.

† Ljubomir M. Protić. Dne 7. febr. t. l. je umrl v Beogradu znani srbski pedagoški pisatelj, prosvetni delavec in vzgojitelj mnogih učiteljskih generacij, učiteljski ravnatelj v p. Ljubomir Protić.

Med srbskim učiteljstvom je njegovo ime popularno in v srbskem pedagoškem svetu cenjeno. Marljiv in vztrajen je krepko podpiral srbsko pedagoško znanost in književnost in ni ga srbskega pedagoškega in

učiteljskega lista, v katerem bi tekom dolgoletnega Protičevega javnega delovanja ne izšli mnogoštevilni njegovi pedagoški spisi in članki. Večja njegova dela, izšla v knjigah, so: »Pedagogika«, »Praktična pedagogika« in štiri knjige pod naslovom »Pedagoška pitanja«, kjer obravnava pač vsa aktualna pedagoška vprašanja. Zlasti te poslednje knjige izpričujejo obsežno Protičevo načitanje v svetovnih pedagoških literaturah in njegovo trezno sodbo. V rokopisu mu je ostala »Istorija pedagogike«, njegove »Čitanke« pa so kot čitanke državnega izdanja uvedene v vseh osnovnih šolah v državi, kjer se počne v elementarnem razredu s čitanjem cirilice.

Urednik.

Francčev:

Verski pouk v resolucijah novega prosvetnega programa.

Ako bi sodili po črki, potem bi mogli reči, da se nanaša pet resolucij o verskem pouku le na srednje in strokovne šole, ker se v prvi resoluciji spominjajo le te; po duhu sodeč pa moramo smatrati, da so ostale 4 resolucije splošnega značaja.

Resolucije imajo 2 dela: prvo so zahteve cerkvenih oblasti, njim slede pritrjevalne izjave komisije. Važnejši je tedaj prvi del, iz katerega navajamo 2.—5. zahtevo občega značaja: »2. Oziraje se na izobrazbo nastavnikov-svečenikov bodo cerkvene oblasti izmed sposobnih in kvalificiranih odredile one, ki imajo poleg teološke tudi izobrazbo v metodiki in pedagogiki. — 3. Nadzorstvo v religiozno-moralni vzgoji vrše edino cerkvene oblasti po predhodnem zloženju z ministrstvom resora, pod kateri spadajo dotične šole. — 4. Učbeniki za vero se morajo izdelovati pod cenzuro cerkvenih oblasti in izdajati v njihovem založništvu, a ministrstvo predpiše te učbenike kot učbenike dotičnih šol. — 5. Svečenikom, ki niso samostojni kateheti, mora država dati primeren honorar od ure.« — K tem zahtevam je zavzela komisija sledeče stališče: »ad 2. Od večjih strani se je zahtevalo, da bodi izobrazba rednih nastavnikov-svečenikov, t. j. samostojnih katehetov, zlasti v srednjih in strokovnih šolah, pedagoški in metodiški dognana in prilagojena z ozirom na razne panoge prirodnih ved. — ad 3. Glede nadzorstva v religiozno-moralni vzgoji se je pristalo na to, da ga vrše cerkvene oblasti po svojih odrejenih organih, ki jih postavi pristojno ministrstvo v soglasju s cerkvenimi oblastmi. — ad 4. Učbeniki za veronauk naj se po možnosti preurede, skrajšajo in uredijo z ozirom na pojmovanje ali umske zrelosti učencev. Izdelani učbeniki, ki jih smatrajo cerkvene

oblasti za najprimernejše, naj se v rokopisu predlože Prosvetnemu svetu radi soglasnosti v pedagoškem in metodiškem oziru. — ad 5. Glede honorarjev svečenikov, ki niso samostojni kateheti, a predavajo veronauk v šolah, ni nihče prigovarjal.«

Ako pregledujemo vse resolucije novega prosvetnega programa, moramo reči, da v nobenih ni toliko preciznosti kakor je v zahtevah cerkvenih oblasti glede verouka, oz. — kar se mora takoj poudariti — glede verske vzgoje, ker se zahteve niti oddaleč niso omejile na verski pouk. S tem, da terjajo lastno in edino nadzorstvo nad religiozno-moralno vzgojo, so cerkvene oblasti terjale že tudi vodstvo in izvajanje te vzgoje. Naš namen ni, da bi razpravljali o za in proti bistva religiozno-moralne vzgoje, opozoriti hočemo le na eno dejstvo, ki se nam zdi, da ga je komisija izgubila iz vidika, ko je pristala — sicer bolj kompromisno — na nadzorstvo in s tem na izvajanje religiozno-moralne vzgoje v šolah od strani cerkvenih oblasti. To je namreč v protislovju s tozadevnim predpisom ustave kraljevine SHS, ki pravi v 5. odst. čl. 16.: »Vse šole morajo dajati moralno vzgojo in razvijati državljansko zavest v duhu narodnega edinstva in verske strpljivosti«. Ustava tedaj govori o moralni vzgoji, resolucije so ta širši pojem povezale v ožji pojem religiozno-moralne vzgoje; ustava izrecno predpisuje za vzgojo duha verske strpljivosti, ki ga bo pri nas v mnogih konfesijsko mešanih krajih zelo težko doseči, ako osnujemo moralno vzgojo striktno le na konfesijsko vzgojo, kar pač moramo razumevati pod pojmom religiozno-moralne vzgoje.

V tej točki tedaj je treba gledati težišče zahtev in njihovo bistvo in to točko bo treba pretresti iz raznih vidikov, med njimi tudi z vidika ustavnih predpisov. Vse ostalo, kar se nahaja še v zahtevah, je samo konsekvence stališča, ki se ustvari v tem pogledu; tako zahteva glede učbenikov, glede izobrazbe katehetov, da celo opustimo vprašanje honorarjev, čigar rešitev je po načelu, da je vsak delavec vreden svojega plačila, po sebi razumljiva. Rešitev bistva vprašanja verskega pouka, ozir. verske vzgoje v principu je namreč neobhodno potrebna, preden se hoče pristopiti k izdelavi kakršnegakoli šol. zakona. Rešitev tega vprašanja šele more dati zakonu duha, vsa ostala izdelava se opira edino na tehniko. Izgleda pa, da komisija ni zrla na rešitev vprašanja duha v šoli s tega stališča, kajti izdala je tudi posebne resolucije o »duhu naših šol v učnem in vzgojnem pogledu«, ki se omenjenega vprašanja ne dotikajo.

—è:

Duh naših šol v učnem in vzgojnem pogledu v resolucijah novega prosvetnega programa.

Resolucija glasi:

»Izobraževalno in vzgojno delo kot glavna naloga šole še vedno v znatni meri zaostaja za razvijanjem intelekta in zato v šolah razmeroma prevladuje memoriranje (učenje), reproduciranje učnega gradiva in mehanično ocenjevanje takega znanja. — Dasi srednja šola kot priprava za znanstveno delo, zlasti v višjem tečaju, a strokovne šole, po svoji praktični nalogi morajo dati učencem odmerjen obseg znanja, je zopet posebno važno, da se mora v vseh šolah posvetiti osobita pažnja aktivnemu delu učencev, osebnemu (njihovemu) preživljanju in izdelovanju. Razvijati (se mora) ne samo razum, marveč obrazovati tudi čustvovanje in volja mladine, ki dobi tako čim bogatejši in obširnejši interes za naravo in ljudsko kulturno življenje in zgrabiteljni smisel znanstva še vobče. — V tem je treba prodirati in pravilno shvatiti zahteve, da se šola približa življenju. — Z ozirom na to nalogo in ta smoter je treba v šoli odbirati naučni material in tako odkloniti preobremenitev učencev. Potem je treba posvetiti zlasti pažnjo načinu obravnavanju odbranega materiala (poseben metodiško-didaktičski postopek). — V šoli naj se predavanje in izpraševanje po možnosti veže, ocenjevanje pa bodi rezultat celokupnega učenčevega dela v odmerjenem času. — V zvezi s tem je treba jemati v obzir tudi možnost reforme ocenjevanja tako, da se uvede čim manjše število občnih ocen. — Sestavljanju učbenikov v tem pravcu je treba posvetiti največjo pažnjo. — Obče mišljenje je, da na kraju aktivnega dela v šoli ni treba uvajati zaključnih izpitov koncem šol. leta, kar tudi pedagoški ni opravičeno. — O zaključnem izpitu krajem nižjega tečaja srednje šole so bila mišljenja deljena. — Zaključni izpit koncem višjega tečaja je treba zadržati, a pomišljati je treba na to, da se v poslednjih dveh razredih odločno izvede diferenciacija po okoliščinah in po potrebi na osnovi principa kompenzacije pripravi za znanstveno delo. — Kar najbolj je po znanih načinih izdelovati odnose šole in doma. Vse notranje šolsko življenje, ki zahteva intenzivno zalaganje nastavnikov za idealne cilje prosvetčevanja in izobraževanja brezpogojno zahteva, da se uredi materialne prilike nastavnikov tako, da bi se mogli predati svojemu poklicu z vso udanostjo, ki se od njih zahteva.«

Dasi resolucija govori o srednjih in strokovnih šolah ter se ozira na delo v njih, sklepamo lahko po prvi točki, da se je z njo hotel označiti duh, ki naj bi vladal v vsem šolstvu; to v toliko prej, ker je v resolucijah o posameznih šolskih vrstah le govor o njihovih organizacijah. Reči pa moramo, da v gorenji resoluciji ne nahajamo govora o duhu, kakor nam to obeta naslov resolucije, marveč se govori le o načinu izvajanja šol. dela, tedaj o tehnikah. Ako je hotela komisija precizirati svoje naziranje o duhu v naših šolah, bi se moglo reči, da bi morala govoriti predvsem o duhu vzgoje v naših šolah, o stališču naših šol napram pedagoškim zahtevam delovne šole, o zahtevah, ki jih vzgoja človeka za človeka stavi naši šoli, a na to bi mogle slediti tudi resolucije o izvajanju tega vzgojno-učnega delovanja naših šol. Tako pa resolucija ni izčrpna v najvažnejšem.

DROBNE PEDAGOŠKE NOVICE.

Daltonplan-metoda v ruskih šolah. Ko so po revoluciji v Rusiji nastopile nove gospodarske razmere, je bilo treba tudi na vzgojnem polju preustrojitve. Najprikladnejši novim razmeram je bil daltonski način, zato so ga tudi skušali v Rusiji realizirati. Po nekaterih poizkušnjah so ga leta 1925/26 že splošno uvedli v vse šole. Prva naloga je bila, da so se z načinom novega pouka seznanili učitelji; pri voditeljih je šla zadeva naglo, težje pa je bilo na preosnovno privaditi učitelje in učence.

Kako so preurejevali pouk po razredih, v pouk po laboratorijih, o tem poroča izvestje 220. osnovne šole v Leningradu takole: »Učiteljstvo je tvorilo komisijo, ki je razdelila delo — katero je pa bilo od šolskega sovjeta vnaprej določeno — po predmetih, ki naj bi se poučevali v zato določenih laboratorijih. Program prvega leta je bilo treba predelati. Vsa razpoložljiva učna sredstva so se porazdelila in prenesla v laboratorije. — Učenci izvršujejo vsako nalogo v laboratoriju v skupinah po 3—6 in se imenujejo skupinske celice. Njihovo delovanje ni navezano na učenje samo, temveč se nanaša tudi na gospodarsko življenje v šoli. Snov, ki jo hoče skupina predelati, si sme izbirati prosto. Poleg laboratorijev pa še obstoja razredni pouk. V razredu se poučuje v slučaju, če je kako delo zelo težko in ga vsled pomanjkanja učnih pripomočkov učenci v laboratoriju ne morejo dokončati. Pouk v razredih ima bolj

značaj kolokvijev. Domačih nalog ne poznajo. Laboratoriji so razdeljeni tako, da se v njih poučujejo le posamezni predmeti, zato pa delajo v laboratoriju učenci vseh starostnih skupin istočasno. Vsak posameznik sme zapustiti laboratorij, kadar se mu zljubi; dovoljen mu je tudi prostovoljen odhiti. Ure ne naznana zvonce in se za laboratorij določen čas izrablja nepretrgoma po več ur. — Vse delo je razdeljeno na enote, od katerih se vsaka obravnava po 1 mesec. Vsak mesec se sestane učiteljski zbor, da se natančno pogovori o harmoničnem skladu vseh predmetov. Najprej se spravi v sklad družboslovje in prirodne znanosti, njima sledi drugi predmeti, ki jih zaključujeta risanje in ročno delo. — Tedensko delo si sestavi vsak posamezni učitelj po prostem prevdanku in sicer za določeni predmet v njegovem laboratoriju. To obstoja navadno v sledeči razporedbi: 1. zbuditi v otroku nekako kopnenje po novi nalogi; 2. napovedati snov ali jedro iste; 3. delo ali naloga: napoved tega, kar ima učenec v laboratoriju izvršiti, označiti delovno pot ali delovni smoter; 4. označiti, katerih pripomočkov se lahko poslužujejo (učila, zemljevidi, slike itd., ki so jim na razpolago v laboratoriju); 5. seznam knjig, ki se priporočajo, z navedbo poglavja in strani; 6. napovedati slike, modele, ročna dela, ki naj se izvrše v zvezi z nalogo.

Merodajna za določitev delovne dobe sta po urah določena učna doba in nadarjenost ozir. zrelost učencev.

Ko so vse naloge enega meseca izvršene, se v enodnevni konferenci pregleda mesečni uspeh in po tem pregledu se šele pride k delu, določenem za prihodnji mesec. Vpeljan je urnik. Pouk se prične ob 10. uri, konča pa prva dva dni ob 15. uri 30 minut, ostale štiri dni pa ob 14. uri. Vsak dan je prvih 20 minut določen za zborovanje, kjer se rešujejo zadeve upravnega značaja. Prva dva dni sta določena za razredni pouk, vsi ostali dnevi so določeni za delo v laboratorijih. Vsak teden enkrat je določena ekskurzija ali opazovalni pohod, ki je v zvezi z delom v laboratoriju.

Pri tem pouku mora biti učitelj zelo temeljito pripravljen, da more zadostiti vsem zahtevam. L—è.

Šport in šola. Današnji mladini je postala gojitve sporta že nekaka strast, radi katere mnogi zanemarjajo pouk in dogaja se celo, da poznajo šolarji bolje imena znamenitih sportnikov, kot so jim znana imena pesnikov, pisateljev, umetnikov ali izumiteljev. Zoga je mladini bolj priljubljena nego knjiga. Če se šolska mladina javno udeležuje pri tekmah, osredotočuje vse svoje zanimanje sportnim prireditvam. Zlasti pred

nastopom so nekaj časa v šoli zelo raztreseni. Neprilagodljive pa so sportne prireditve s tekmami s soc.-etiškega stališča, ker se pri tem pogosto poraja zavist in sovraštvo. Dejstvo je, da konkurenca tukaj vpliva vedno škodljivo, ker je med premaganimi vedno jeza nad zmagovalci. — Sportne vaje same sicer so velikega vzgojnega pomena, ako niso brutalne, a tudi prireditve, ki določajo pri tekmovanjih tudi dobitke, so zavedle že marsikaterega na stranpota. L—è.

FILOZOFSKI SLOVAR.

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

Idealna (duhovna) in materialna substanca nista absolutno ločeni in nepristopno druga proti drugi zaprti, da ne bi bilo možno kakršnokoli medsebojno vplivanje, kakor si je to absolutno ločitev brez logične in izkustvene nujnosti utvarjal Descartes, najbrže pod vplivom podzvestnega odmeva Platonovih idej (uslai choristai, samujoča bitja, Aristoteles). Pri tej priliki se nehote spomnimo, dosledni v metodičnem pojmovanju spoznavne kritike, treh splošno razširjenih metodičnih napak: 1. istovetenja različnosti (drugačnosti) s protislovjem. Kar je drugačno, različno, vendar lahko biva skupno v okviru iste enote in celote, torej ne izključuje vsake medsebojnosti. Kar je drugačno, različno, ni še protislovno v zmislu medsebojne izključitvenosti; 2. istovetenja kontrarnega in kontradiktornega protislovja. Kontrarna protislovnost je le različnost v ravnokar navedenem pomenu, je samo različnost faz v istem sovisnem razvoju, je samo različnost členov iste sovisne vrste; 3. zamenjavanja dveh različnih spoznavnih dejev, ugotovitve in razlage dejstva, dejstvoslovja in razlagoslovja. Bitna ugotovitev dejstva je nekaj drugega nego razlaga njegove zveze z drugimi že znanimi dejstvi. Nešteto dejstev poznamo, dasi nam njih notranja medsebojnost še ni znana. Ako torej odnošajnosti kakega ugotovljenega dejstva z drugimi dejstvi še ne moremo razvideti, zato ne smemo a priori tajiti možnosti vsake medsebojnosti ali celo njegove bitnosti, zato moramo vedno iznova opozarjati na zvezo idealnega in materialnega sveta in z napredujočo razvidnostjo ugotavljati način medsebojnosti in samostojnosti, kaj vsebuje vsakateri od obeh svojevrstnega, analognega (podobnega) ali skupnega. Zlasti z ozirom na gotove funkcije, zakone in načela, n. pr. ekonomski princip, ki se enakomerno uveljavlja na duhovnem in tvarnem polju. V gospodar-

stvu je postal n. pr. denar nekaka prasnov, pravarina, pravrednota, jonski filozofi bi rekli »arché« (počelo), v katero se izpreminjajo, iz katere nastajajo vse druge stvarne dobrine. Enako ulogo je prevzel v območju spoznavanja »pojema«, ki se vanj induktivno zgoščuje vse preteklo izkustvo in iz njega zopet izvira novo deduktivno spoznanje. Falzifikate imamo med denariem in pojmi (utvare). Sintetična, primerljajoča razvidnost se ne zadovoljuje več s samo kvalitativno ugotovitvijo bitnih, etičnih, estetičnih, kavzalnih, finalnih in funkcionalnih odnošajev, ampak hoče vse te odnošaje tudi matematično (kvotativno in kvantitativno) zajeti, določiti in omejiti. Kvalitativna razvidnost napreduje v smeri eksaktnosti in matematike, v smeri filozofskega računovodstva in knjigovodstva, ki ga je postavil že Pitagoras za temelj človeške modrosti. Ekonomsko računa (ratio) razum, emocija razsipava s slepim pleonazmom. Matematična razvidnost (stara vis aestimativa) se je v moderni filozofiji konkretno izdejavila v obliki vrednotoslovja (dobrinotologija), znanosti o vrednotah (dobrinah), torej o takih dejih in predmetih, ki jih nujno rabimo za zadovoljitev duhovnih in telesnih potreb. Vrednotoslovje ne izsleduje samo po kakovostni, ampak tudi po matematični odnošajnosti. Najvišja duhovna dobrina je resnica, spoznanje soglasnosti idealnega in realnega (materijalnega) sveta, o nji razpravlja spoznavna kritika. Tvarne dobrine obravnava socialna ekonomija. Iz skupnosti duhovnih in stvarnih dobrin izvajamo medsebojno spoznavne kritike in socialne ekonomije. Z istega vidika se tudi avtomatično rešuje problem socializma, namesto enostranskega individualističnega (liberalnega) in materialističnega (marksizem) socializma se razvija znanstveno dualistični, ideorealni ali veristični socializem, sloneč na soglasju idealnega in materialnega sveta ter enakomerno uvažujoč idealne in materialne dobrine, a v takem razmerju, da vrednoti idealne dobrine višje nego materialne in vporablja materialne dobrine za sredstvo v dosegu idealnih dobrin (etični ideorealizem). Socializaciji kapitala, ekonomski kolaboraciji se pridružuje socializacija (demokratizacija) resnice in spoznavna kolaboracija. Nacionalizacija, socializacija, demokratizacija, kolaboracija so samo tautologije, različne besede za isti pomen, vrhovni pojem je smotrena organizacija individualnih sil. V nadaljnje analogije na duhovnem in stvarnem polju se ne moremo spuščati.

Pritisk ekonomskih razmer je prisilil staro pravno državo, da se je začela razvijati tudi v ekonomski smeri. V emocijo-

nalnem zanosu si je domišljevala francoska revolucija, da je z deklaracijo človeških in državljanskih pravic privedla človeštvo na višek in konec razvojne popolnosti. A njeno navdušenost je kmalu ohladila Fourierova kritika, da nima ta deklaracija pravega nobenega pomena za ljudsko maso. Izkazalo se je namreč, da je ljudstvu prebito malo do retoričnih, jurističnih mojstrov in bučnih proglašev. Narobe, ljudstvo naravnost mrzi abstraktna razglabljanja juristov in filozofov, ker je sposobno samo nazorno (ejdetično), konkretno misliti in potrebuje razum javnega reda in pravnega varstva v prvi vrsti zadovoljive bioloških in ekzistenčnih potreb vsakdanjega kruha in dela. Zveneče besede in blesteče formule sugestivnih demagogov, ki strežejo z zlorabo splošne svobode patološki samoljubnosti in pohlepnosti po bogastvu, mogoče na vzročni podlagi materialne bede sprožiti viharo ljudsko nevoljo, pa samo v pričakovanju in upu, da odpravijo kakor skrivnostni čaroreki na mah vso bedo in razkošno pogrnejo vse miže.

Aktualna ekonomska borba gre za spoznavno določitev in ustavno jamstvo ekzistomina (eksistenčni minimum življenjskih potrebščin in dobrin, standard of life) za otroke, odrasle in onemogle. V moderni pravni organizaciji prihajajo državljanji na svet posredno po volji države, ki ureja spolni (razplodni) odnošaj kot biološko in socialno-ekonomsko zadevo. Z dovoljenjem bračnega ali drugega spolnega odnošaja prevzame država jamstvo za ekzistomin vsakega na novo rojenega državljanja, namreč jamstvo za take ekzistenčne pogoje, da si ob njih vsak odrasel in zdrav državljan zasluži z lastnim delom potrebščine ekzistomina. Za ekzistomin otrok in onemoglih skrbi država v drugi obliki. Seveda ni ekzistomin nikaka konstanta, ampak se individualno izpreminja po starosti, delozmožnosti, po predizobrazbi in uspešnosti dela, po potrebah časa in kraja. Doslej še nimamo splošno priznane formule ekzistomina. Enako nam še nihče ni pogumno in odkritosrčno pojasnil tesne korelacije med ekzistominom in problemom populacije, kakor sta jo načela angleški socialni ekonom Tom. Rob. Malthus (1766—1834) in moderna evgenika. Tudi mi se moramo omejiti in opozoriti samo na usodni vpliv gospodarskega liberalizma (individualističnega kapitalizma), ki je posnel svoje vodilno načelo iz prirodne produkcije. Razvoj in napredek v prirodi se vrši po principu neomejene svobode in slepega pleonazma, razkošnega preobilja. V analitični omejenosti in v pleonazmu brutalne sebičnosti je potrdila Angleža,

očeta modernega individualističnega kapitalizma, celo znanstvena biologija in filozofija (Darwin). Individualistični kapitalizem (liberalizem) je proglasil princip neomejene svobode, princip pleonazma in mase, princip nadprodukcije blaga in ljudi za ustvarjajoče načelo napredka in dosledno je organizoval s seksualnim liberalizmom koncentrično podžiganje spolnega nagona in človeške produkcije. Seksualni liberalizem (seksualizem) je povzročil splošno spolno razuzdanost in podivjanost. In vedno nove sile grnejo v borbo za seksualni liberalizem kakor novi valovi na mlin individualističnega kapitalizma: moderna literatura in umetnost, gledališče, kino, moda, vse robuje kapitalističnemu principu človeške nadprodukcije in tekmuje v draženju zrele in nezrele spolnosti. A gospodarski liberalizem je znal resnobno in zvijačno vpreči tudi višje sile, da borci za seksualni liberalizem ne vzamejo borbe samo od prijetne strani, ampak z realno posledico nadprodukcije. Proti zlohotnemu nesporazumu izjavljamo, da menimo samo kapitalistično zlorabo spolnosti v industrijalno in ljudsko prenasitčenih deželah. Po vodstvu individualističnega kapitalizma je zašlo človeštvo v pogubonosno vrtnice zmotnega kolobarja, v katerem morajo delavci proizvajati in trpeti za nedelavce. Narod se dviga z nadprodukcijo blaga in ljudi proti narodu, a konec te povodnji proti povodnji naj si vsakdo naslika sam. Vprašamo samo, kakšna usoda čaka kulture na koncu, ali se je človeštvo zaman trudilo in borilo za napredek? Kje je svetovni razum? Ali se bližamo res svetovnemu nezmislu splošnega, vseuničujočega požara (ekpyrosis), kakor so ga napovedali človeštvu že Heraklit in stojiki v nasprotju z Aristotelovim nazorom o večnosti sveta?

Duh je s svojim razvojem prodril materijo in jo zmagovito podredil svojim svojstvenima principoma ekonomije in sozvesti v obliki občutka in razuma, ki ni nič drugega nego ekonomsko zgoščeno in poenostavljeno izkustvo. Občutek je sozvestni sočutek drugih stvari. Duh je izpopolnil in dvignil primitivno vitalno energijo iz samozvestne, individualno analitične, na točko lastne materije omejene emocije. Razvoj duha napreduje in kjer je prenehala nezavestna priroda z intelektualizacijo emocije, tam nadaljuje človek zavestno in metodično. To nadaljevalno delo izvršuje vzgoja. Tako je človeška vzgoja le dopolnilna, zavestna faza v razvoju neza-

vestno ustvarjajoče, oblikujoče prirode. Priroda podaja le načrt in dispozicijo duhovne, izvaja in stvarno ga obrazuje šele vzgoja z intelektualno regulacijo. Prirodni osnutek in vzgoja sta le dve zaporedni stopnji istega enotnega dela. V intelektualizaciji emocije, oziroma v emocionalizaciji novih idej in pojmov vidi moderna vzgoja svoj glavni smoter. Uspešna pomoč prihaja iz praktične psihologije in dejstva, da stremi vitalna energija avtomatično proti mestu večje pozornosti in se ondi tudi zbira. Pozornost senzibilizira in ojačuje prirojene dispozicije in pridobljene ideje. In vzgoja je tista znanost in umetnost, ki poljubno in samovoljno usmerja vitalno energijo z metodičnim kretanjem pozornosti. To je pravi in psihološki zmisel Freudove sublimacije. Liberalizem je vso človeško pozornost osredotočil in zapil v individualizem in seksualizem, v osebni in spolni nagon, v individualno in seksualno emocijo. To pedagoško zabldo in napako popravi moderna sintetična, sozavestna in socialna vzgoja s tem, da preokrene pozornost in tok vitalne energije proti novim idealom verzima, principa vsestranske soglasnosti in harmonije. Tako se reducira pretirani in podivjani individualizem in seksualizem na normalno in potrebno mero. Individualna in seksualna mejevest olajša borbo za ekzistomino. Za pravico ekzistomina se oddolži državljani z novo etično krepostjo strunne in zavestne kolaboracije v obliki produktivne delavnosti, ki že od nekdaj sodeluje pri ustvarjanju blagostanja in napredka. Doslej je lakomni in brezsrčni liberalizem odrival delavca, nositelja te odlične in prepotrebne kreposti, kot sužnja, tlačana ali proletarca od končnega uspeha in mu odrekal enakopravnost v produktivni organizaciji. A število kardinalnih kreposti se v socialnem razvoju izpreminja, klasična idealna trojica resnice, pravice in lepote se je organsko pomnožila za dvojico obeh modernih kreposti svobode in dela (delavnosti). In mnogo miroljubov, pristašev nove »delovne šole«, si prizadeva, povzdigniti ta najmlajši etični ideal dela na prvo mesto in preprečiti konflikte med telesnim in duhovnim delom, med delavci in inteligenco s splošnim spoštovanjem telesnega dela, izraženim z obveznostjo vsakega inteligenta, da se izučí kakega rokodelstva. Njemu samemu bi služilo za sport in razvedrilo, a državi za delovno rezervo v izrednih časih. (Dalje prihodnjič.)

Delovna šola. Čitajte! Delovna šola.

**Nobena učiteljska knjižnica in noben(a) učitelj(ica)
ne sme biti brez**

POPOTNIKA

Knjižničarji in učitelj(ce), izpopolnite svoje knjižnice s

POPOTNIKOM

**ki je bogate pedagoške vsebine vir našega pedagoškega
did. gibanja in trajne vrednosti**

Letnik 1917 ima med drugim sledečo aktualno vsebino:

- I. Baukart: J. Ruskin o nalogah in vzgoji ženstva.
- R. Gobec: Moderna šola in učitelj.
- I. Baukart: Nekaj o zgodovinskem pouku
- P. Flere: O bodoči vzgoji.
- Fr. Čermelj: Slovnikiški problemi v matematiki.
- P. Hude: Šolstvo v Srbiji pred svet. vojno in po avst. ogr. zasedenju.
- Dr. Dolar: Vzgoja in samovzgoja.
- P. Flere: Analiza šol. spisovnice.
- V. Pulko: Matematični zamljepis v osnov. šoli.
- " Ljudsko šolstvo na Češkem.
- " Naše obrt. nad. šolstvo in njegova reforma. — Razno.

Letnik 1924 ima med drugim sledečo aktualno vsebino:

- H. Družovič: Petje v delovni šoli.
- Dr. I. Lah: Občanski nauk.
- N. Radojčić: O potrebi naučnog proučavanja Slovenaca.
- J. Bizjak: Matematični zemljepis v osnovni šoli.
- E. Kukovčeva: Smernice za jezikovni pouk v smislu samopridobitnosti.
- L. Lautar: Praktično računanje na višji stopnji osnovne šole.
- A. Spreitz: Iz prakse za prakso.
- Dr. E. Šavnik: O šolski higijeni. Končno „Slovstvo“ in „To in ono“.

Letnik 1925 ima med drugim sledečo vsebino:

- Dr. F. Čibej: Erotika in seksualnost mladostnika.
- R. Gobec: Psihološka spoznava otrok kot pomoč pri izbiri poklica.
- M. Lichtenwallner: Bistvo in pomen delovne šole in pot do nje-
nega uresničenja.
- G. Šilih: Gonilne sile in glavne smeri šolsko - reformnega gibanja.
- J. Kontler: Fonomimika. — O lepopisju.
- E. Kukovčeva: Kmetijski pouk po načelu samopridobitnosti na
nižji stopnji.
- A. Spreitz: Iz prakse za prakso.
- Fr. Grm: Pedagoško zdravstvena šola.
- Dr. I. Lah: Učiteljska.
- A. Vode: Pomožna šola. — Delovna šola. Dalje „Slovstvo“ in drugo.

Vsak letnik stane samo 20.— Din